

Faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání

Jana Jaroščáková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana Jaroščáková**
Osobní číslo: **H11086**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů
v neziskové sféře**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení teoretických východisek z oblasti sociologie stáří, vzdělávání seniorů a U3V.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření u studentů U3V.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Vyvození závěrů na základě výsledků, shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDVÁ. Sociální gerontologie: úvod do problematiky. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

GRUSS, Peter. Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-605-6.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3345-2.

PALÁN, Zdeněk. Základy andragogiky. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2003. ISBN 80-86723-03-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II: dospělost a stáří. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.**
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce: **22. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 22. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

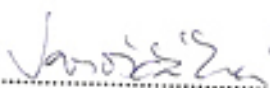
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 18. 3. 2014

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nerádjedlečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, optisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Oápírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybnějšeho projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout finému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdětku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíáá k výši výdětku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá seniory, jejich vzděláváním a faktory ovlivňujícími účast seniorů na vzdělávání. Konkrétně se zaměřuje na případ studentů Univerzity třetího věku. Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část je zaměřena na problematiku stáří, stárnutí a seniorů, dále pak vzdělávání seniorů, s popisem různých forem vzdělávání seniorů a uvedením faktorů, které mohou ovlivňovat účast seniorů na vzdělávání. V poslední kapitole teoretické části blíže specifikuje koncept Univerzity třetího věku. Empirickou část tvoří kvantitativní výzkum realizovaný dotazníkovým šetřením mezi studenty dvou Univerzit třetího věku. Získaná data jsou dále zpracována a analyzována.

Klíčová slova:

stáří, stárnutí, senioři, vzdělávání seniorů, Univerzita třetího věku, motivace

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with seniors, their education and factors affecting seniors' participation in the education. It particularly focuses on students at the University of the Third Age. The work divides into two parts. The theoretical part is concerned with the issue of old age, aging and seniors, along with the education of seniors, describing different forms of senior education and detecting factors influencing their participation in the education. A concept of the University of the Third Age is more precisely specified in the last chapter of the theoretical part. An empirical part is formed by a quantitative research based on a questionnaire investigation among the students of two Universities of the Third Age. The obtained data are further elaborated and analyzed.

Keywords:

oldage, aging, seniors, education of seniors, University of the Third Age, motivation

Tímto děkuji Mgr. Janu Kalendovi, Ph.D. za konzultace, podnětné připomínky a návrhy při zpracování mé bakalářské práce.

Dále děkuji svým nejbližším za pomoc a podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto

„Vzdělání je nejlepší cestovné pro stáří.“

Aristotelés

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STÁŘÍ A SENIOŘI	12
1.1 VYMEZENÍ POJMU STÁŘÍ.....	13
1.2 SENIOŘI.....	15
1.3 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ.....	16
2 VZDĚLÁVÁNÍ JAKO CELOŽIVOTNÍ PROCES	19
2.1 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ.....	20
2.2 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ.....	21
2.3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ÚČAST SENIORŮ NA VZDĚLÁVÁNÍ.....	23
3 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	26
3.1 U3V NA UNIVERZITĚ TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ.....	28
3.2 U3V NA UNIVERZITĚ KARLOVĚ V PRAZE.....	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	31
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU.....	31
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	32
4.3 VÝZKUMNÁ METODA.....	33
5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	34
5.1 SROVNÁNÍ VÝSLEDKŮ A VÝZKUMNÉHO CÍLE.....	51
5.2 VERIFIKACE HYPOTÉZ.....	53
5.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
SEZNAM GRAFŮ	62
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Vnímání seniorů společností je v dnešní době stále více negativní. Senioři jsou považováni za přebytečné, neboť již nejsou ničím prospěšní společnosti, žijí na úkor mladých, zatěžují státní rozpočet, protože se dožívají vyššího věku. To jsou některé z názorů mnoha lidí. Velkou měrou je to výsledek špatné situace, která panuje v naší společnosti, ale je to také dáno nepochopením a celkově neochotou chápat nebo se vžít do situace seniora. Chápeme situaci malého dítěte nebo adolescenta, ale do role seniora se těžko vžijeme, neboť toto období je teprve před námi, nezažili jsme jej. Současně neúcta vládnoucí dnešní společnosti tomuto negativnímu uvažování spíše pomáhá zakořenit se v myslích všech. Dříve byli staří lidé uznáváni, měli své čestné místo ve společnosti jako někdo, kdo si zaslouží úctu a uznání za celoživotní práci. Měli také své nezastupitelné místo v rodině. Ovšem svět se mění a tak jak se mění nejen chování, ale i myšlení lidí, je pochopitelné, že se mění i senioři. Dnes žijí mnohem více aktivně a nezávisle. Mnozí pracují i po odchodu do důchodu, jiní cestují, objevují nové možnosti v životě, věnují se ať už dlouholetým nebo i zcela novým zálibám a koníčkům, nebo se vzdělávají. Vzdělávání zvyšuje kvalitu našeho života. Je prokázáno, že pokud náš mozek udržujeme v činnosti a poskytujeme mu správné stimuly, prodlužujeme si náš život. Člověk, který se dále rozvíjí i po odchodu do penze, je společností lépe akceptován, neboť není jen pasivním uživatelem. Pokud se senioři věnují činnostem, které jsou spojovány s mladší generací, což je například právě vzdělávání, ukazují okolí, že ještě nejsou „na odpis“. Vzděláváním seniorů se zabýváme v této práci, konkrétně faktory, které ovlivňují účast seniorů na vzdělávání. Zaměřili jsme se na studenty Univerzity třetího věku.

Práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly. V první kapitole si vysvětlíme, co je stáří, kdy začíná a jaká jsou jeho vymezení, dále si vysvětlíme, co znamená stárnutí, kdo je senior a jak jej vnímá česká společnost. V závěru první kapitoly nahlédneme do demografického vývoje společnosti, na velmi diskutované téma stárnutí obyvatelstva a výhled do budoucna.

V druhé kapitole se budeme zabývat vzděláváním seniorů. Nejdříve nahlédneme do historie vzdělávání dospělých, popíšeme si vědní disciplíny, které se zabývají vzděláváním dospělých a seniorů, poté uvedeme formy vzdělávání a v závěru této kapitoly si vysvětlíme faktory, které ovlivňují účast seniorů na vzdělávání.

Ve třetí kapitole si popíšeme Univerzity třetího věku. Kdy a kde vznikly, a jaké byly důvody založení. Uvedeme historii U3V v České republice a následovat bude popis U3V

na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a U3V na Univerzitě Karlově v Praze. Výběr uvedených dvou univerzit je záměrný, neboť mezi jejich studenty jsme uskutečnili, v rámci této práce, výzkum, který uvádíme v praktické části.

Praktická část již obsahuje samotný výzkum. Nejdříve popisujeme zaměření výzkumu, dále je stanoven výzkumný problém, cíl výzkumu se sestavením výzkumných otázek a hypotéz, uvedeme výzkumný soubor a použité metody. Následuje analýza a interpretace získaných dat, zodpovězení výzkumných otázek a ověření hypotéz a na konec doporučení pro praxi.

Cílem práce je zjistit, jaké jsou faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání na U3V, a zda se mezi sebou liší studenti dvou výše uvedených univerzit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ A SENIOŘI

Lidský život dělíme do několika období. Podle ontogenetického hlediska je život rozdělen na čtyři období: dětství, dospívání, dospělost a stáří. Stářím tedy označujeme pozdní fáze lidského vývoje, často je toto období označováno jako třetí věk. Seniorský třetího věku můžeme charakterizovat jako aktivní bez výrazné potřeby pomoci druhých, tedy nezávislé, patří zde lidé do 80 let. Senioři čtvrtého věku jsou lidé nad 80 let s vyšší potřebou pomoci druhých až nesamostatností a úplnou závislostí na druhých. Charakteristické situace, ke kterým dochází ve třetím, resp. čtvrtém věku, patří bezesporu odchod do penze a s tím spojená změna sociální role, slábnutí organismu jedince, vyšší úrazovost a také nemocnost, dále pak můžeme uvést omezování společenských kontaktů ať už dobrovolně nebo nedobrovolně, změny ve vztazích v rodině, potřeba péče druhých osob až úplná závislost na ostatních, mortalita, stavy před smrtí a samotné umírání. (Jesenský, 2000, s. 282)

Stářím nazýváme vyvrcholení a poslední fázi individuálního života jedince, přičemž způsob, jakým žijeme v dětství, mládí a v dospělosti významně ovlivňuje následnou kvalitu stáří. Můžeme říci, že stáří je životní fáze člověka, kterou ohraničují dva časové body. Spodní hranice stáří není až tak ostře ohraničena jako ta horní, neboť jevy a procesy tvořící stáří do života každého člověka vstupují postupně a individuálně a nelze tedy určit. Až určitý souhrn konkrétních procesů a jevů spolu tvoří stáří. (Sak, Kolesárová, 2012, s. 11-25) Přesto se mnoho odborníků zabývá otázkou, kdy začíná stáří. V 60. letech 20. stol. se touto problematikou zabývala komise expertů WHO¹ a jako hranici stáří označila věk 60 let. Ovšem tato hranice je v současnosti, vzhledem k prodloužení lidského života především v hospodářsky vyspělých zemích, posunována na 65 let (Mühlpachr, 2004, s. 20). Za pomyslnou hranici stáří bychom mohli považovat také odchod do penze, ovšem toto určení by bylo nesměrodatné, neboť mnoho lidí odchází do předčasného důchodu, někteří naopak pracují ještě dlouho po dosažení důchodového věku, někdy až do konce života, což ovšem neznamená, že by již nebyli staří. Také každý stát má nastavenou hranici odchodu do důchodu jinak. Horní hranice stáří je pak ohraničena smrtí člověka.

¹World Health Organization – Světová zdravotnická organizace

1.1 Vymezení pojmu stáří

Jak jsme v úvodu řekli, jevy a procesy, všechny změny, které tvoří stáří, jsou u každého člověka individuální, což vymezení a periodizaci stáří činí velmi obtížnou. Existuje proto několik vymezení stáří.

Kalendářní stáří nebo také chronologické stáří, vychází ze skutečného věku člověka, tzn. z počtu let, která uplynula od narození jedince. Vzhledem k tomu, že vychází z reálného věku, usnadňuje měřitelnost. Zde se uplatňuje tzv. periodizace, která rozčleňuje lidský život na jednotlivá období čítající 15 let, jejíž „význam tkví v orientačním odhadu potřeb, rizik a nároků vůči společnosti u osob určitého věku“ (Mühlpachr, 2004, s. 20). Na druhou stranu nebere v úvahu změny způsobené stárnutím, které probíhají u každého člověka různě, díky čemuž mezi seniory najdeme jak jedince velmi vitální, tak i velmi nemocné a přitom můžou být stejně staří. Věk představuje pouze formální, časovou nebo úřední tvář identity seniora. Také nebere v úvahu rozdíly mezi ženami a muži. (Mühlpachr, 2004, s. 20; Sak, Kolesárová, 2012, s. 25)

Samotné období stáří můžeme dále rozdělit na několik etap, zde uvádíme rozdělení podle WHO:

- **rané stáří** (senescence) 61-75 let
- **pravé stáří** (senium) 76-90 let
- **dlouhověkost** (patriarchium) nad 90 let

(Ort, 2004, s. 34)

Novější členění, které uvádí Mühlpachr, období stáří rozděluje takto:

- **mladí senioři** 65-74 let (v tomto období dochází k adaptaci na penzi, přijímání nových rolí ve společnosti, smysluplné vyplnění přemíry volného času, možnosti seberealizace)
- **staří senioři** 75-84 let (dochází k úbytku funkční zdatnosti, nástupu nemocí a obtíží typických pro tento věk)
- **velmi staří senioři** 85 let a více (postupné snižování míry soběstačnosti, je již nutný každodenní dohled

(Mühlpachr, 2004, s. 21).

Biologické stáří, oproti kalendářnímu stáří, vychází z míry involučních změn, které probíhají u každého jedince odlišně. Často tedy neodpovídá tomu kalendářnímu, což

znamená, že když srovnáme několik seniorů stejného věku, jejich biologické stáří může být rozdílné. Ovlivňujícími faktory jsou například životní styl, který daný jedinec vede, životní podmínky, ale také choroby a nezanedbatelným faktorem je i genetická výbava. I když proběhly pokusy o stanovení biologického stáří, toto označení se nevyužívá (Mühlpachr, 2004, s. 21).

Sociální stáří je spojeno s obdobím života, kdy u člověka dochází ke změnám rolí. Tyto změny znamenají především odchod do penze s čímž je spojena důležitá změna z role pracujícího člověka na roli penzisty (Mühlpachr, 2004, s. 19). Ač se tato změna může na první pohled zdát jako velmi příjemná, může mít v konečném důsledku velké následky, neboť je to právě zaměstnání, které, pokud pracujeme na plný úvazek, vyplňuje poměrně významně náš život. Náš denní harmonogram je podřízen zaměstnání, mnoho našich společenských kontaktů se odehrává právě v zaměstnání nebo například při cestě do nebo ze zaměstnání, díky platu máme určitý standard. Je tedy nutné, abychom se ještě před odchodem do penze připravili na změnu role a zvykli si na roli novou. Lidé vstupují do tohoto období s pocitem, že je již nic jiného nečeká a již nemůžou zažít nic nového, ovšem pokud vezmeme v úvahu průměrný věk dožití, má člověk při odchodu do důchodu před sebou nejméně dalších 20 let života, což není nezanedbatelná doba.

Stárnutí

Jak jsme již řekli, stáří je poslední fází lidského života, ovšem stárneme již od svého narození. Celé tři čtvrtiny našeho života zabírá stárnutí, což je „souhrn změn, ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonnosti jedince a jež kulminují v terminálním stádiu a ve smrti“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 201). I když u každého jedince probíhá proces stárnutí individuálně, jak uvádí Mühlpachr, přibližně mezi čtyřicátým a padesátým rokem života se začínají výrazněji projevovat involuční procesy, samozřejmě je zde významným faktorem vliv prostředí a jeho náročnost, genetické predispozice, zdravotní stav atd. Zároveň však musíme podotknout, že proces stárnutí probíhá asynchronně, neboť jednotlivé struktury a funkce organismu postihuje nerovnoměrně. (2004, s. 22)

Psychosociální stárnutí zahrnuje změny, které probíhají na začátku etapy stáří a poté i v jeho průběhu, ty sebou přináší nejen změny v biologické oblasti, ale také souvisejí s prožíváním, chováním a postavením seniora ve společnosti. Proto bychom měli chápat stáří ve všech souvislostech z biopsychosociálního pohledu. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 23)

Gerontologie

Reakcí na zrychlené tempo demografického stárnutí na přelomu 19. a 20. století byl vznik nového vědního oboru – **gerontologie**. Je to nauka o stárnutí a stáří, která zkoumá příčiny, zákonitosti a projevy stárnutí, zabývá se problematikou starých lidí a životem ve stáří. Cílem gerontologie je úspěšné předcházení tzv. patologického stárnutí, tedy stavu, kdy dochází u jedince k předčasnému stárnutí nebo ke znatelnému nepoměru mezi kalendářním a funkčním věkem, kdy věk kalendářní je nižší než funkční. Projevem patologického stárnutí je např. snížená soběstačnost. (Ondrušová, 2011, s. 14-15)

1.2 Seniori

„Senior je člověk završující životní fázi se specifickým postavením ve společnosti. Senieorem se člověk plynule stává přechodem ze střední generace a statut seniora je neodvolatelný, konec seniora není přechod do další životní fáze, konec seniora je završující fáze životního cyklu.“(Sak, Kolesárová, 2012, s. 25) Vnímání této role je u každého člověka individuální a je na každém, jak se dokáže s touto fází života vyrovnat. Myšlení jedince bohužel často ovlivňuje celkové vnímání společností. Mnozí pak máme tendence přebírat myšlenky jiných a ztotožňovat se s nimi. Současný pohled na seniory je spíše negativní, neboť společnost vidí hodnoty ve výkonu, v mladistvém vzhledu, je také požadováno, aby byl jedinec pro společnost přínosem, v opačném případě je vnímán jako přebytečný, až podřadný. S negativním vnímáním stáří a seniorů je spojen výraz *ageismus*. Pojem byl poprvé použit v roce 1969 v USA ve smyslu věkové diskriminace, ovšem toto vysvětlení nevystihuje dostatečně tento jev mající širokou škálu projevů. (Ort, 2004, s. 60) Vágnerová popisuje ageismus jako „postoj, který vyjadřuje obecně sdílené přesvědčení o nízké hodnotě a nekompetentnosti stáří a projevuje se podceňováním, odmítáním, eventuálně až odporem ke starým lidem.“ (2010, s. 443)

Vnímání role seniora v ČR

Stáří a přijetí role seniora, sebou přináší mnoho změn. Některé z nich jsou pozitivní, jiné naopak. Každý tyto změny vnímá jinak. Při výzkumu názorů a postojů české populace k seniorům, který proběhl v roce 2008 po celé ČR, respondenti nejčastěji mezi pozitivní skutečnosti uvedli: velkou míru volného času, s čímž jsou spojeny i možnosti větší

relaxace a klidu. Lidé mají více času na koníčky, které nemohli dříve vykonávat právě z důvodu absence dostatku času. Nespornou výhodou je také to, že senior již nemusí chodit do práce a díky důchodu již nemá starost o živobytí. Mnoho seniorů se také těší na čas strávený s vnoučaty. Negativní stránky stáří, kterých se respondenti nejvíce obávali, byly následující: nemoci, obavy z finanční a existenční nouze, strach ze samoty, dále pak ze smrti a z nedostatečné nebo nedostupné lékařské péče. Mezi dalšími obavami pak jsou změny v životním stylu, nedostatek lásky a také nedostatek nebo úplná ztráta respektu a úcty a to jak ve společnosti, tak v blízké rodině. (Sak, Kolesárová, 2012, s. 30-31)

Příprava na stáří

Již před odchodem do důchodu by měl člověk myslet na to, jak bude vyplňovat svůj volný čas. Zde je právě na místě, aby se senioři zaměřili na rozšiřování svých koníčků nebo osvojení si zcela nových, zájem by měl být z jejich strany i o aktivity, které je možné provádět i v pokročilejším věku. Aktivní člověk stárne a chátrá pomaleji než ten, který jen pasivně prožívá den po dni. Jednou z nejpozitivnějších činností je jistě vzdělávání. V dnešní době se již nikdo nepodivuje, že i senioři navštěvují různé vzdělávací kurzy, školení, semináře nebo jsou studenty univerzit. Díky těmto aktivitám neztrácejí kontakt se společností, se svými vrstevníky, zvyšuje se jim sebevědomí, že ještě dokážou vstřebávat nové informace a třeba je i používat dále v běžném životě. Také díky těmto aktivitám získávají porozumění a uznání okolí. Ale není to jen vzdělávání, jsou to také návštěvy kulturních akcí, výstav, divadel nebo různých zájmových kroužků, o které by se měli budoucí důchodci zajímat. (Šramo, 2012, s. 70-75)

1.3 Demografický vývoj

Stále častěji se hovoří o skutečnosti, že se prodlužuje průměrný věk obyvatel. Pokud bychom se podívali do minulosti, byla struktura obyvatelstva zcela odlišná od té dnešní. Lidé měli mnoho dětí, ženy poměrně často při porodech umíraly a mnoho dětí se nedožilo ani dospělosti, natož stáří. Změna nastala v době renesance a osvícenství, kdy docházelo ke zlepšování životních podmínek, klesala úmrtnost a s tím související klesání porodnosti. Tato změna byla nazvána v roce 1934 francouzským demografem A. Landrym za **demografickou revoluci**. (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 77) Opravdu starých lidí,

jak je tomu dnes, bychom tedy v dřívějších dobách přesto moc nepotkali. Vždyť ještě „do 17. století žilo pouze 1 % lidí nad 65 let, v 19. století se zvýšila populace nad 65 let na 4 % (Veteška, Vacínová, 2011, s. 124).

Trend snižování porodnosti a prodlužování věku dožití pokračuje až do dnešní doby, výrazněji se pak projevuje v hospodářsky vyspělých zemích zvláště od poloviny 20. století (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 79). Ne jinak je tomu i v České republice. Podle Českého statistického úřadu je v současné době počet narozených dětí na jednu ženu 1,45 a průměrný věk dožití je nyní 75 let u mužů a 80,9 let u žen (Český statistický úřad, ©2012). Pokud bychom se podívali na předpovědi do budoucnosti, touto problematikou se např. zabývá demografický výzkum z roku 2003, ve kterém se uvádí, že ze současného stavu 1,56 mil. 65 a víceletých, vzroste počet do konce 50. let 21. století na 3,3 mil. obyvatel. (Burcin a kol., 2010, s. 210) Z těchto údajů lze snadno usuzovat, že je nutné, aby byly učiněny změny ve společnosti, zvláště pak v sociální sféře, neboť pokud již dnes podle předpokladů víme, že v roce 2050 bude na 100 osob do dvaceti let 150 až 190 seniorů, přičemž v roce 2012 to bylo 71 seniorů, je zřejmé, že sociální systém, tak jak je nastaven dnes, tuto situaci není schopen unést. (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 84)

„Stárnutí je považováno za neodvratnou zákonitost současného populačního vývoje, s jehož důsledky se dříve nebo později bude potýkat většina zemí včetně rozvojových.“ (Burcin a kol., 2010, s. 211) Tento trend bude v České republice ještě výraznější, neboť již nyní žijeme ve státě s jednou z nejnižších porodností na světě, což se negativně projeví právě na intenzivnějším průběhu, než jaký je očekávám v nejrozvinutějších zemích. Vzhledem ke stávající politice v naší zemi, která k mladým rodinám není nijak přívětivá a pořízení potomka se tak pro mnohé stává luxusem, je tento trend neodvratitelný, neboť ani výrazná imigrace nedokáže tuto situaci dlouhodobě zlepšit. (Burcin a kol., 2010, s. 212)

V těchto souvislostech se pak nutnost vzdělávání po celý život nejeví nikterak přemrštěná nebo kladoucí příliš vysoké nároky na občany. Každý si musí uvědomit závažnost situace a musí se snažit přizpůsobit se tomuto trendu. Ač se nám může zdát, že doba, o které jsme právě mluvili je ještě vzdálená, není tomu tak, stejně jako by stáří nemělo být společností chápáno jako poslední fáze života, ve které se již nic neděje a člověk čeká jen smrt. Je to období, kdy se mohou senioři dál vyvíjet, již nejsou svázáni

povinnostmi jako dříve a mají více času na sebe, své záliby a také na vzdělávání. Ať už jsou to zájmové kurzy, kluby nebo i studium na univerzitě. O těchto možnostech si řekneme v následující kapitole věnované právě vzdělávání seniorů.

2 VZDĚLÁVÁNÍ JAKO CELOŽIVOTNÍ PROCES

Od poloviny 20. století se v kontextu s měnící se společností začaly objevovat požadavky po nutnosti celoživotního vzdělávání. Tedy že vzdělávání by nemělo končit absolvováním střední či vysoké školy, ale mělo by kontinuálně pokračovat po celý náš život. Získané znalosti, dovednosti a schopnosti by měly být dále rozvíjeny, stejně jako celá osobnost každého člověka. Jedině tak budeme schopni reagovat na měnící se společnost a přizpůsobovat se novým situacím v životě. Celoživotní vzdělávání zahrnuje jak vzdělávání dětí a mládeže, tak i vzdělávání dospělých a seniorů, ať jde o vzdělávání formální, neformální, či informální.

Celoživotní vzdělávání se dostává do popředí až posledních několik desetiletí, myšlenka, že by se měli lidé vzdělávat i v dospělém věku, byla však vznesena již o mnoho století dříve. Mnohé náznaky můžeme sledovat již u filozofů starého Řecka (Platón) nebo v Číně (Konfucius), později pak v 17. století u Jana Amose Komenského, který se zabýval vzděláváním a výchovou. Ten ve svém díle *Vševýchova* rozdělil lidský život do osmi etap, které nazval školy: zrození, dětství, chlapectví, jinošství, mladosti, mužnosti, stáří a smrti. Komenský nazval všechny etapy života školami, tedy i etapu mužnosti, stáří a smrti, neboť jak sám píše (1948, s. 214): „Celý život je škola.“ V kapitole o škole mužnosti nabádal čtenáře, aby se věnovali rozvíjení svých dosud získaných vědomostí i dále po ukončení škol, ovšem upozorňoval na to „aby byl každý sám sobě i svým lidem učitelem, knihou a školou, podávaje sám sobě i svým příslušníkům příklady, pravidla a neustálé cviky.“ (Komenský, 1948, s. 216) Dodnes je spojován s myšlenkou vzdělání pro všechny.

Vzděláváním a výchovou dospělých se zabývá poměrně mladá věda *andragogika*. Jako samostatná vědní disciplína se začala vyvíjet po druhé světové válce, kdy s měnící se společností a také se zvyšujícími se nároky stoupala poptávka po vzdělávání dospělých. Potřeba odlišného způsobu výuky dospělých od dětí vedla zvláště z faktu, že k dospělému člověku není možné přistupovat stejně jako k dětem. Pedagogika znamená výchovu shora, kdežto v andragogice dochází k výchově mezi partnery. Vzdělavatel i vzdělávaný se navzájem ovlivňují a je důležitá interakce mezi nimi.

V České republice se o rozvoj andragogiky a také o používání pojmu andragogika zasloužil Vladimír Jochmann, který působil na Univerzitě Palackého v Olomouci. S jeho

jménem je spjat pojem integrální andragogika, což je širší pojetí andragogiky, které se neomezuje na pouhé vzdělávání a vedení lidí, ale zahrnuje i péči o člověka.

2.1 Vzdělávání seniorů

Jak už jsme uvedli, andragogika se zaměřuje na vzdělávání dospělých, vzhledem ke stárnutí společnosti rostla potřeba po vzdělávání i starších osob, vznikla tedy **gerontagogika**, která je zaměřena přímo na seniory. Gerontagogika, můžeme se setkat i s názvy *geragogika* nebo *gerontopedagogika*, „je chápána jako pedagogická disciplína zabývající se výchovou a vzděláváním seniorů. Jedná se o vzdělávání ve stáří a ke stáří.“ (Mühlpachr 2004, s. 11). Gerontagogika se snaží v současné postmoderní době nalézt cesty, jak nejlépe připravit člověka na poslední fázi života, vymezit jeho úlohu ve stáří a také vrátit stáří jeho ztracenou důstojnost. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 52) Za rozvojem gerontagogiky stojí mimo jiné i potřeba kvalitního prožití stáří. Tento trend zaznamenáváme právě v posledních několika dekádách, kdy můžeme sledovat prodlužování délky života, čímž stoupají také nároky na kvalitu prožitého stáří. Jak potvrzuje Mühlpachr: „vzdělávání a další vzdělávání v průběhu dospělosti i v postproduktivním věku významně ovlivňuje kvalitu života ve stáří.“ (2004, s. 141) A jak potvrzuje Haškovcová: „Cílem seniorského vzdělávání je smysluplně kultivovat čas stárnoucích dní.“ (2010, s. 129)

Funkce vzdělávání v postproduktivním věku:

- preventivní – pozitivní ovlivňování procesu stárnutí a kvality života
- anticipační – připravenost na změny co se týče stylu života
- rehabilitační – udržuje nebo rozvíjí duševní síly seniorů
- posilovací – rozvíjení zájmů, podpora kultivovaného obsahu volného času
- komunikační – účast na společenském dění, rozvíjení přátelských vztahů

(Mühlpachr, 2004, s. 138; Haškovcová, 2010, s. 129)

Jinou funkcí je také snaha seniorů rozumět dnešnímu světu, mladším generacím a to jak vlastním dospělým dětem, tak i vnukům nebo pravnukům, neboť dochází k odcizování mezi generacemi, které je zapříčiněno rychlostí pokroku ve společnosti, kterému starší člověk nestačí. S tím je spojený jiný styl života jednotlivých generací. Dalším faktorem je i to, že lidé již nežijí pospolu, jak tomu bylo v minulosti, kdy byly typické několikagenerační rodiny. Zde byli děti a dospívající mladí lidé konfrontováni se stářím a

s typickými projevy, díky tomu se mohli lépe připravit na dobu, kdy se budou muset postarat o vlastní rodiče a i na vlastní stáří.

2.2 Formy vzdělávání seniorů

Senioři, ač jsou společností chápáni jako homogenní skupina lidí v důchodu, jsou velmi diferencováni. Ať již je to rozdílným stupněm dosaženého vzdělání, profesí, kterou vykonávali před odchodem do penze, rodinným zázemím nebo například finančními možnostmi. Nesmíme také zapomínat na velkou věkovou rozdílnost, se kterou úzce souvisí změny způsobené stárnutím. I když u každého tyto změny probíhají různě, s přibývajícím věkem dochází ke zpomalování myšlení a také vnímání. Jinak přijímá nové věci a informace člověk, kterému je 65 let a jinak člověk, který má 80 let, ovšem jak jsme již zmínili, tyto změny jsou velmi individuální a nelze je aplikovat na všechny seniory. Proto je důležité nabídnout seniorům různé formy vzdělávání, ze kterých si můžou vybrat přesně takovou, která vyhovuje právě jim. Na výběr mají v dnešní době pestrou paletu různých kurzů, zájmových klubů nebo vzdělání na univerzitní úrovni.

Kurzy

Kurzy jsou vzdělávací aktivity, které jsou zaměřeny na určitou oblast zájmu, vědní obor nebo např. aktivitu. Jejich nabídka je poměrně široká, mnoho kurzů je pořádáno i v menších městech a jsou tedy snadno dostupné i pro seniory. Výhodou kurzu je omezený počet účastníků, což umožňuje lektorovi věnovat se každému účastníkovi individuálně. Patří zde především velmi rozšířené a mezi seniory často vyhledávané *kurzy počítačové gramotnosti*, které jsou zaměřeny na základní práci s počítačem, dále pak *kurzy práce s internetem*, *jazykové kurzy* nebo *zájmové kurzy*.

Kluby důchodců

Kluby důchodců najdeme snad v každém i menším městě. Jsou zaměřeny především na rozvíjení osobních zájmů, upevňování sociálních kontaktů, kulturní vyžití seniorů. Pro členy jsou pořádány pravidelné schůzky, přednášky a také zájezdy, ale i besedy se zástupci dané obce, večírky nebo plesy. Kluby důchodců jsou pořádány městy, v případě velkých měst městskými částmi.

Univerzity volného času

První univerzitu volného času založila v roce 1993 inženýrka Dana Steinová. Zakladatelka reagovala na velký zájem o U3V v roce 1987/8, ovšem úřední název byl

Přípravný kurz pro studium na U3V, vžil se název tzv. Seniorský nulták, který vznikl po vzoru nultého ročníku pro budoucí studenty lékařství. Jedná se o lehčí variantu studia na U3V, kdy jsou zájemcům nabízeny pestré cykly přednášek z různorodých oborů. Původní Univerzita volného času se následně transformovala do Centra zdravého stárnutí. Posluchači se zde účastní nejen přednášek, ale i doprovodných programů, díky kterým se mohou zúčastnit zájezdů do cizích zemí nebo také výměnných pobytů. (Haškovcová, 2010, s. 134-135) Oproti U3V jsou určeny pro širokou veřejnost, můžeme říct, že jsou mezigenerační. Jsou sociálně orientované, neboť kurzy navštěvují matky na mateřské dovolené, starobní a invalidní důchodci a nezaměstnaní, ti všichni platí pouze symbolické zápisné. Jsou flexibilní a většinou samofinancovatelné, neboť nejsou vázány na existenci vysoké školy. (Klevetová, Dlabalová, 2008, s. 53)

Akademie třetího věku a Kluby aktivního stáří

Dalším typem jsou Akademie třetího věku a Kluby aktivního stáří. Tyto formy vzdělávání seniorů působí především v regionech, kde chybí vysoké školy. „Akademie třetího věku jsou organizovány pod záštitou různých organizací (např. Červený kříž) či institucí (Akademie J. A. Komenského, Domy kultury). Vyznačují se přístupností výkladu a přizpůsobováním obsahu místním potřebám a individuálním zájmům občanů postproduktivního věku. Kluby aktivního stáří mají podobné poslání, ale na rozdíl od výše uvedených forem se vyznačují trvalejšími neformálními vztahy, rozvíjením osobních zájmů seniorů a uspokojováním potřeby vzájemného kontaktu.“ (Mühlpachr, 2004, s. 139)

Lidové univerzity

Pro zajímavost uvádíme nám ne příliš známé Lidové univerzity se zajímavým konceptem, které jsou rozšířeny spíše ve skandinávských a německy mluvících zemích. Tyto školy jsou založeny na sblížení mladé a starší generace, kdy senior absolvuje vzdělávací program spolu s mladými studenty. Mladým lidem dává tato spolupráce možnost pochopit problémy, se kterými se potýkají lidé v pokročilém věku a starší lidé naopak jsou ve společnosti, kde jsou akceptováni. (Mühlpachr, 2004, s. 139)

Univerzity třetího věku

Patří zde samozřejmě i Univerzity třetího věku, o těch si řekneme více v samostatné kapitole.

2.3 Faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání

Účast seniorů na vzdělávání ovlivňují různé faktory. Můžeme je rozdělit na vnitřní a vnější. Mezi vnější faktory můžeme zařadit dostupnost vzdělávacího zařízení, nabídku kurzů a oborů a jejich obsazenost, informovanost o možnostech vzdělávání, podpora rodiny a přátel, velmi významným faktorem je též finanční stránka. Vnitřní faktory pak mohou být psychický a fyzický stav člověka, motivace, důvěra či nedůvěra ve své schopnosti – naučená bezmocnost. Může to být například právě nedůvěra ve své schopnosti, která odrazuje mnoho seniorů od snahy účastnit se vzdělávacích aktivit, i když jsou přímo určeny pro seniory a berou v úvahu omezení, která účastníci mohou mít. Jak píše Haškovcová, je potvrzeno, že pokud senioři studují a aktivně se účastní některého odborného programu, méně se pak soustředí na vlastní problémy nebo je alespoň lépe snášejí a překonávají. Také jsou méně nemocní. Aktivita jim ubírá čas, který by jinak zaměřili na své problémy. Díky studiu nemají čas lenivět a díky zapojení v kolektivu nemají potřebu vypovídat se u lékaře, jak se tomu často děje. (2010, s. 128)

Vnější faktory

Informace

Informace o kurzech můžeme nalézt v časopisech vydávaných městy, v místních periodikách, v rádiu nebo na své kurzy upozorňují organizátoři plakáty, které vyvěšují na místa s větší koncentrací lidí, pro které jsou kurzy určeny. Mnoho informací o pořádaných kurzech je uvedeno na internetu, což může být pro mnoho seniorů velkou překážkou, neboť i když je již mezi seniory dost těch, kteří ovládají práci s počítačem a internetem, stále zůstává mnoho počítačově negramotných.

Nabídka kurzů a oborů

V dnešní době je nepřehledná nabídka různých kurzů pořádaných mnoha organizacemi i jednotlivci. Nabídka kurzů je závislá především na poptávce, samozřejmě více kurzů nalezneme ve větších městech, kde fungují různé organizace zabývající se vzděláváním. V tomto smyslu mají samozřejmě velkou výhodu senioři žijící ve městech než na vesnicích.

Dostupnost vzdělávacího zařízení

Dalším důležitým faktorem je dostupnost vzdělávacího zařízení. Ač je mnoho seniorů ochotno za vzděláváním dojíždět, přesto je mezi účastníky nejvíce těch, kteří jsou z blízkého okolí vzdělávacího zařízení. Pro seniory může být samotné dojíždění komplikací, v případě dopravy osobním automobilem musí často hledat parkovací místo, mnoho seniorů ve vyšším věku si již za volant netroufá. Cesta veřejnou dopravou má také své nevýhody, pro seniory s hendikepem, to může být nastupování a vystupování z dopravního prostředku, vzdálenost zastávky od vzdělávacího centra a další.

Finanční stránka

Finance jsou velmi důležitým faktorem u seniorů. Nejen, co se týče vzdělávání, ale celkové kvality života zvláště v dnešním světě. Zvyšující se výdaje za bydlení, potraviny a léky často seniorům nedovolí jakékoliv jiné placené aktivity. Výdaje za vzdělávání, ale například i za kulturu, jsou pro ně nedosažitelným luxusem, který si mnozí nemohou dovolit. Především se to týká seniorů žijících bez partnera.

Vnitřní faktory

Fyzický stav

Senioři jsou v mnohých činnostech ovlivňováni svým fyzickým stavem. Výskyt nemocí, které v různé míře ovlivňují život, je zcela běžný. Záleží na každém, jak se dokáže se svým stavem vyrovnat. Nejčastější jsou v seniorském věku choroby kardiovaskulární, cerebrovaskulární, nádorová onemocnění, diabetes, pohybové obtíže nebo zhoršování zraku a sluchu.

Intelektové funkce

Jak uvádí Vágnerová: „Starý člověk hůře chápe nové situace, obtížněji se čemukoliv novému učí, a proto se všemu hůře přizpůsobuje.“ (2000, s. 454) Zhoršování je nejvíce u tzv. fluidní inteligence, tedy u té, která má na starosti zpracovávání nových informací a hledání řešení. Naopak u znalostí získaných dříve, taktéž u řešení známých situací nebo naučených strategií, bývá funkce nezměněna, tu nazýváme krystalickou inteligencí. I z těchto důvodů mají starší lidé sklony k odmítání nových myšlenek nebo způsobů uvažování, zvětšují se tendence k dogmatismu a lpění na stereotypech (není to pro ně tak náročné). Úbytek intelektových schopností je závislý na genetické dispozici, ale i na

způsobu života, osobních vlastnostech a také na dosaženém vzdělání. Je to dáno tím, že čím má člověk vyšší vzdělání, tím více se zabývá intelektuálními aktivitami, čímž si po celý život udržuje kompetence nebo je dále rozvíjí. (Vágnerová, 2000, s. 454)

Paměť

U každého dochází k poklesu paměťových funkcí individuálně. Ať už je to proces ukládání nebo vybavování, ve stáří dochází k postupnému zpomalení. Staří lidé potřebují více času na vybavení si požadované informace. Větší útlum nastává v tzv. *epizodické paměti* týkající se osobní zkušenosti jedince. Například si nepamatujeme, zda jsme vypnuli žehličku. Naopak *sémantická paměť* bývá trvalejší, neboť není tak vázána na prostor a čas jako epizodická, ale je založena na obecné znalosti, které jsme získali během života, a jsou všeobecně známé. Sémantickou paměť můžeme posilovat opakováním, u epizodické může dojít opakováním spíše k oslabení. Jak jsme již uvedli, u každého dochází ke slábnutí paměti individuálně, je to podmíněno částečně biologickými změnami, ovšem mnohé studie prokázaly, že paměť funguje hůře u lidí s nižším dosaženým vzděláním. Je to dáno tím, že tito lidé často rezignují na jakoukoliv intelektuální činnost, neprojevují výraznější zájem o věci atd. Pokud tedy není paměť trénována, dochází k narušení jejich funkcí a ty se uchovávají kratší dobu. (Vágnerová, 2000, s. 452-453)

Motivace a důvěra ve vlastní schopnosti

Ve stáří již pro mnoho seniorů ztrácí smysl se cokoli nového učit. Najít motivaci k dalšímu studiu a rozvoji pak bývá obtížné, neboť je jen na jedinci, zda se rozhodne pro vzdělávací aktivity. Svou roli zde hraje informovanost lidí o prospěšnosti takových činností. V případě sebedůvěry může být negativním činitelem například choroba, kterou senior trpí. Ta jej může omezovat fyzicky (například při kardiovaskulárním onemocnění dochází k nedostatečnému zásobování mozku kyslíkem). Častěji se však jedná o ztrátu sebedůvěry v důsledku uvědomování si úbytku vlastních kompetencí, nebo v přílišném podceňování vlastních sil. (Vágnerová, 2000, s. 468)

V této kapitole jsme si vysvětlili pojem celoživotního vzdělávání, vzdělávání seniorů, popsali jsme různé formy vzdělávání a některé faktory, které mohou ovlivnit účast seniorů na vzdělávání. V následující kapitole si blíže popíšeme Univerzitu třetího věku, neboť náš výzkum se zabýval právě studenty této formy vzdělávání.

3 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU

První Univerzita třetího věku vznikla v roce 1973 na Univerzitě sociálních věd v Toulouse ve Francii. O uvedení se zasloužil profesor práva a ekonomických věd Pierre Vellas. Tato myšlenka se pak začala rozšiřovat do celého světa.

Podle Mühlpachra byly v počáteční fázi, jako důvod zakládání Univerzit třetího věku, „uvažovány tyto cíle:

- seznámit starší občany s vědeckými poznatky,
- prohloubit jejich sebepoznání,
- pomoci jim získat nadhled a tím ulehčit jejich přizpůsobování a orientaci ve stále složitějším a měnícím se prostředí.“ (2004, s. 139)

První alternativou k U3V v České republice byla Akademie 3. věku, která vznikla v roce 1985 v Olomouci a byla organizovaná lékařskou fakultou. I když byli přednášející z řad vysokoškolských pedagogů tamní univerzity, garantem byl Československý červený kříž. Následující rok pak vznikla první Univerzita třetího věku se všemi potřebnými náležitostmi na 1. lékařské fakultě UK v Praze. Původně byla rozvržena do dvou semestrů a jejím cílem bylo splňovat kritéria jak medicínská, tedy aktivaci seniorů, pak také sociokulturní, neboť vycházeli z myšlenky, že vzdělání nemůžeme zredukovat pouze na profesní přípravu, a nakonec splnění kritérií sociálních, díky kterým docházelo k navazování přátelských vztahů mezi posluchači. Na základě zkušeností, které získali během prvního roku, bylo organizátory rozhodnuto o prodloužení programu na čtyři semestry. Kritéria pro přijetí byla stanovena následovně: dosažený důchodový věk a zájem o studium. Věkový průměr přijatých posluchačů činil 67,5 roku a posluchači měli nejčastěji středoškolské vzdělání, o něco méně pak vysokoškolské. Vzhledem k vysokému zájmu bylo také přihlíženo na vzdálenost univerzity od místa bydliště uchazečů, hranice byla stanovena na 100km. (Haškovcová, 2010, s. 131-132)

V současnosti jsou odhady, že na českých U3V studuje více než 5000 seniorů. Nabízené obory se od založení značně rozrostly a díky tomu jsou schopny oslovit širší okruh zájemců o studium. (Čevela, 2012, s. 39) Vzdělání na U3V spadá do kategorie zájmového studia v rámci celoživotního vzdělávání, nevede k získání akademického nebo jakéhokoliv titulu, zvýšení kvalifikace ani nepřipravuje na výkon povolání. Na studium se nevztahují žádné zkoušky. Absolventi obdrží osvědčení o absolvování Univerzity třetího věku. V České republice se uplatňuje tzv. francouzský model, což znamená, že vzdělávání

pořádají jednotlivé univerzity. Druhý model je tzv. britský, kde vzdělávání pořádají občanská sdružení. Vzdělávání toho typu je velmi vážené, seniorům se dostává vzdělání na vysokoškolské úrovni, současně můžou po dobu studia využívat výhod, které univerzity nabízejí, jako je vstup do univerzitní knihovny, využívání počítačových učeben nebo například laboratoří v případě přírodovědně nebo technicky zaměřených kurzů. (Veteška, Vacínová, 2011, 139-140)

Organizace U3V

AIUTA

AIUTA (Association Internationale des Universités du Troisième Age) byla založena v roce 1977 a sídlí v místě vzniku první U3V, v Toulouse ve Francii. Je nejstarší celosvětovou organizací sdružující především organizátory studia U3V. Základními cíli tohoto sdružení jsou rozšiřování U3V po celém světě, udržování stávajících kontaktů mezi členy a navazování nových, koordinace činnosti mezi členy, zvláště vzdělávání, studium a výzkum, poskytování informačních služeb a spolupráce s organizacemi zabývajícími se vyšším vzděláváním a životními podmínkami seniorů. (Mühlpachr, 2004, s. 140)

AU3V

V České republice funguje od roku 1993 AU3V (Asociace Univerzit třetího věku). Je to „občanské sdružení institucí, které nabízejí a provozují vzdělávací aktivity na úrovni vysokoškolského vzdělávání, určené občanům České republiky v důchodovém věku.“ (Asociace univerzit třetího věku, ©2013) Jejich prací je zabezpečení vzájemné informovanosti jednotlivých členů a také se stará o udržování mezinárodních kontaktů s vedoucími evropskými organizacemi.

V následujících dvou podkapitolách uvádíme popis Univerzity třetího věku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a Univerzity třetího věku na Univerzitě Karlově v Praze. Popis těchto dvou univerzit je záměrný, neboť výzkum v rámci této práce byl realizován právě na těchto dvou univerzitách.

3.1 U3V na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně

Historie U3V na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně sahá do roku 2002, kdy byl zahájen první ročník tohoto studia. Jako na jiných Univerzitách třetího věku, byl i zde velký zájem převyšující počet míst. V té době probíhala výuka ve dvou přednáškových cyklech.

Vzdělávací program je určen pro zájemce, který dosáhl důchodového věku nebo věku nad 50 let, tato hranice je oproti jiným univerzitám poměrně nízká. Univerzita také nabízí studium na U3V i lidem pod touto věkovou hranicí, pokud pobírají jakoukoliv formu důchodu (například invalidní důchod). Podmínkou přijetí je středoškolské vzdělání, ovšem na žádost zájemce může prorektor nebo tajemník Rady U3V udělit výjimku. Zájemci jsou ke studiu přijímáni na základě písemné přihlášky a to v pořadí, v jakém byly přijaty. Přihlášky jsou platné po zaplacení zápisného. Zde uvádíme ceník pro akademický rok 2012/2013, který byl „stanovený ve výši 899,-/999,- Kč pro účast v přednáškových cyklech, 1200,- Kč pro účast v cyklech zaměřených na výuku práce s počítačem, 1800,- Kč pro účast v praktické výuce ve výtvarném ateliéru.“ (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, ©2012; Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, ©2013)

Samotné studium je koncipováno jako dvouleté, je tvořeno cykly přednášek případně praktickými cvičeními. Cykly se člení na semestry, v každém semestru je sedm dvouhodinových přednášek, které jsou jednou za 14 dní. Zájemcům jsou nabízeny tyto obory: „výuka práce s počítačem, s digitální fotografií, přednášky z oblasti společenských věd, kultury a umění, zdravotnictví, technologií a také umělecká tvorba ve výtvarném ateliéru. U3V na UTB ve Zlíně je organizována rektorátem, výuka probíhá ve Zlíně, v Uherském Hradišti a ve spolupráci s partnerskými organizacemi také na detašovaných pracovištích U3V ve Vsetíně a v Kroměříži.“ (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, ©2012; Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, ©2013)

Podmínkou úspěšného absolvování je minimálně 60% účast na přednáškách, která platí pro celou dobu studia, a získání zápočtu za každý semestr, který účastník absolvuje. Podmínky zápočtu stanovuje garant nebo vyučující daného cyklu. V případě úspěšného absolvování je Osvědčení o absolvování Univerzity třetího věku předáno při slavnostním ceremoniálu v aule UTB, kterého se účastní akademičtí funkcionáři UTB. (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, ©2012; Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, ©2013)

3.2 U3V na Univerzitě Karlově v Praze

Jak jsme se již zmínili v předešlém textu, první oficiální U3V vznikla právě na UK v Praze, konkrétně na 1. lékařské fakultě v roce 1986. Od té doby se výuka rozšířila i na další fakulty a nabízí velké množství kurzů. Pro zájemce o studium je vydáván katalog kurzů U3V pro aktuální akademický rok a to jak v elektronické, která je volně přístupná na webových stránkách univerzity, tak i v tištěné formě za poplatek 30 Kč.

Podmínkou přijetí ke studiu je dosažení důchodového věku (od 55 let), v případě držitele karty ZTP tato podmínka neplatí. Dále je podmínkou středoškolské vzdělání, ovšem i tato podmínka může být ve výjimečných případech prominuta. Jak se ovšem můžeme dočíst v katalogu u jednotlivých vypsáných kurzů, často není požadován ani důchodový věk, ani středoškolské vzdělání. Zájemci jsou ke studiu přijímáni na základě přihlášky a zaplacení poplatku. Oproti UTB, kde je poplatek pro celý akademický rok, je zde poplatek zřízen pro každý semestr zvlášť a činí od 100 Kč do 500 Kč. Jednotlivé fakulty si jej stanovují samy. Frekvence jednotlivých kurzů se od sebe liší. Větší část kurzů má frekvenci jednou za 14 dní, některé kurzy jsou pořádány jednou za týden. Podmínky úspěšného zakončení jsou opět u jednotlivých kurzů individuální. Po absolvování studia probíhá slavnostní ceremoniál ve Velké aule Karolína, kde je studentům předáno osvědčení o absolvování. (Univerzita Karlova, ©2014)

Současná společnost se pomalu mění. Začínáme si uvědomovat vývoj, kterým se ubírá dnešní svět. Pochopení důležitosti vzdělávání v dospělosti i ve stáří je klíčem k lepšímu zvládnutí těchto změn, které povede k plnohodnotnému prožití života, a to i jeho poslední fáze, bez pocitu méněcennosti, neužitečnosti a prázdnoty. S tím je spojeno i pochopení seniorů, jejich myšlení, prožívání, potřeb a tužeb, které mají.

Vzdělávání na Univerzitě třetího věku je seniory bráno velmi pozitivně. Jako studenti jsou svědomití, nadšení, vděční a velmi vstřícní. Jak jsme již uvedli, výzkum jsme zaměřili právě na studenty U3V. Jeho výsledky uvádíme v následující praktické části.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

Výzkumná část bakalářské práce je zaměřena na faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání, konkrétně jsme se zaměřili na studenty Univerzity třetího věku. V úvodu si popíšeme výzkumný problém, dále bude následovat formulace výzkumných otázek a hypotéz, stanovení cíle výzkumu, výzkumný soubor, použité výzkumné techniky a metody. V další kapitole pak bude následovat analýza dat a jejich interpretace, ověření hypotéz a doporučení pro praxi.

Ve výzkumné části budeme postupovat podle metodologie pana Chrásky.

4.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Hlavní výzkumný problém, kterým se ve druhé části této práce zabýváme, jsme formulovali do následující výzkumné otázky:

Jaké jsou faktory ovlivňující účast seniorů na studiu na Univerzitě třetího věku?

Kromě těchto faktorů se chceme dále dovědět, zda jsou rozdíly mezi studenty U3V na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a studenty U3V na Univerzitě Karlově v Praze. Pokud rozdíly jsou, tak jaké.

Dílčí otázky a stanovení hypotéz:

Otázka č. 1:

Je rozdíl mezi spokojeností studentů U3V na UK v Praze a studenty U3V na UTB ve Zlíně?

Hypotézy:

H0: Spokojenost studentů s nabídkou oborů na U3V na UK v Praze a na UTB ve Zlíně je stejná.

HA: Spokojenost studentů s nabídkou oborů na U3V je na UK v Praze vyšší než na UTB ve Zlíně.

Otázka č. 2:

Je finanční náročnost stejně přijatelná jak pro studenty U3V na UK, tak i na UTB?

Hypotézy:

H0: Finanční náročnost je pro studenty U3V na UK a u studenty U3V na UTB stejně přijatelná.

HA: Finanční náročnost je pro studenty U3V na UK více přijatelná než pro studenty U3V na UTB.

Otázka č. 3:

Účastní se studia na U3V více ženy nebo muži?

Hypotézy:

H0: Účast mužů a žen na studiu je stejná.

HA: Účast žen na studiu je vyšší než účast mužů.

4.2 Výzkumný soubor

Jak jsme již uvedli, výzkumu se zúčastnili studenti Univerzity třetího věku, konkrétně se jednalo o studenty Univerzity třetího věku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně (dále jen UTB) a na Univerzitě Karlově v Praze (dále jen UK). Výběr dvou univerzit byl záměrný, neboť jsme chtěli zjistit, zda a o kolik se můžou od sebe lišit studenti U3V ze dvou odlišných krajů. Proto jsme vybrali uvedené univerzity ve Zlíně a v Praze. Vycházeli jsme z předpokladu, že vzhledem k tomu, že je Praha hlavním městem, je zde více příležitostí uplatnění člověka, školy nabízející více oborů nebo kurzů, vyšší finanční ohodnocení, s tím související i vyšší důchody, ovšem také vyšší životní náklady, budou účastníci z UK více spokojeni s nabídkou kurzů, bude mezi nimi více vysokoškolsky vzdělaných.

Díky použití výzkumu ze dvou univerzit můžeme porovnat, zda se jednotlivé faktory liší nebo naopak jsou stejné. Faktorů, které můžou ovlivnit ať už účast nebo naopak neúčast zájemců o studium je mnoho, proto jsme se zaměřili jen na některé z nich a zároveň pouze na faktory, které ovlivňují to, že se lidé účastní studia. Konkrétně například na finanční

stránku, tedy zda je poplatek za studium finančně náročný či nikoliv, vzdálenost bydliště od U3V, míru spokojenosti s nabídkou oborů a jiné.

4.3 Výzkumná metoda

Šetření bylo realizováno kvantitativním výzkumem, formou anonymního dotazníkového šetření. Výběr respondentů byl záměrný, neboť se jednalo pouze o studenty U3V na UTB ve Zlíně a studenty U3V na UK v Praze. Samotné dotazníkové šetření probíhalo od prosince 2013 do března 2014 a bylo dobrovolné a anonymní. V dotazníku byly použity otázky uzavřené a byly jak dichotomické, tedy na výběr měli respondenti ze dvou odpovědí, tak polytomické, kdy jsme předložili respondentům na výběr více možností odpovědí. Vždy však měli vybrat pouze jednu odpověď. V dotazníku jsme použili i několik otázek škálových a to v případech, kdy by pro respondenty mohla být odpověď ano/ne příliš omezující. Dotazník se skládal z 15 otázek, zde jsme se snažili o to, aby nebyl příliš rozsáhlý, neboť by mohl případně respondenty odrazovat od vyplnění nebo by nevyplnili celý dotazník. Při sestavování dotazníku jsme se také snažili o srozumitelnost a přehlednost otázek, u tištěné verze, která byla předložena studentům ve Zlíně, jsme volili velikost písma 14, pro snadnější čtení textu.

V rámci šetření na UTB ve Zlíně bylo k distribuci dotazníků využito zprostředkovatele, kterým byla studentka prvního ročníku U3V. Studentům byl předložen dotazník v tištěné formě, tohoto dotazníkového šetření se zúčastnili studenti 1. ročníku i 2. ročníku v celkovém počtu 89 respondentů. Při následném zpracování bylo 9 dotazníků vyřazeno z důvodu nekompletního vyplnění. Konečný počet dotazníků, které vstoupily do výzkumu z této části šetření, byl 80.

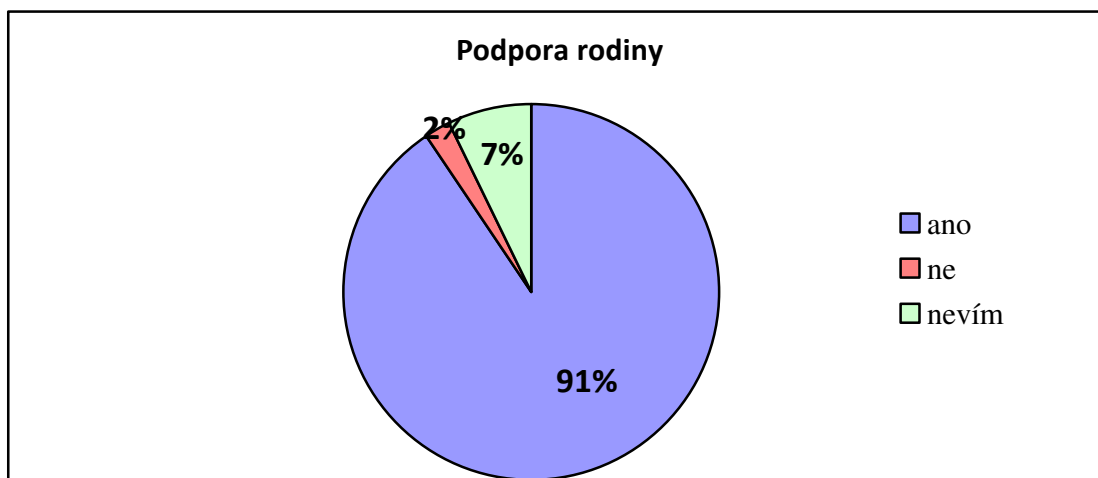
Na UK v Praze byl vyplňován totožný dotazník, ovšem zde jsme přistoupili na metodu formou vyplnění dotazníku přes internet. Dotazník byl vytvořený na internetovém portálu vyplnto.cz. Pro distribuci byli osloveni pracovníci jednotlivých fakult UK, mající na starosti U3V, kteří předali odkaz na stránky vyplnto.cz, zasláním na email, jednotlivým studentům. Vyplňování proběhlo ve dvou kolech, přičemž v prvním kole byla návratnost dotazníků 75,3 % a vyplněno bylo 57 dotazníků, ve druhém kole byly vyplněny 2 dotazníky. Po ukončení dotazníkového šetření na vyplnto.cz jsme ještě přijali 1 vyplněný dotazník od studentky emailem. Celkový počet respondentů z U3V na UK z obou kol, včetně dotazníku zasláního emailem, byl 60. Konečný počet dotazníků z obou univerzit, které byly použity v našem výzkumu, byl 140.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

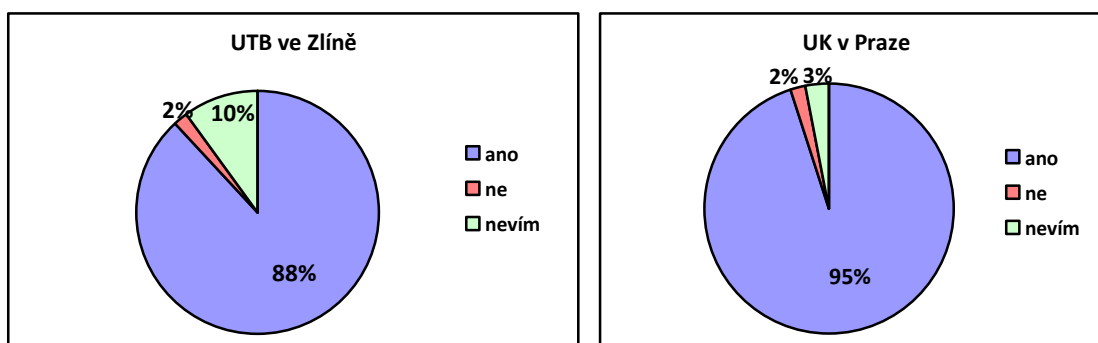
V této kapitole uvedeme jednotlivé otázky dotazníku a následně vyhodnotíme výsledky šetření. Dále provedeme ověření stanovených hypotéz, čím zároveň odpovíme na dílčí výzkumné otázky a na závěr uvedeme doporučení pro praxi.

Jak jsme již uvedli v úvodu praktické části, bylo použito 140 dotazníků, z nichž 80 dotazníků bylo od respondentů z UTB ve Zlíně a 60 dotazníků od respondentů z UK v Praze. Data byla pro přehlednost zpracována do grafů vyhotovených v programu Microsoft Word a uvedena v relativních četnostech. Pro srovnání jsou pod grafy znázorňujícími celkový výsledek znázorněny i grafy s výsledky šetření z obou univerzit zvlášť. Díky tomuto zobrazení můžeme sledovat rozdíly, které jsme zjistili pomocí dotazníkového šetření.

Otázka č. 1: Podporuje Vás Vaše rodina při studiu (fandí Vám)?

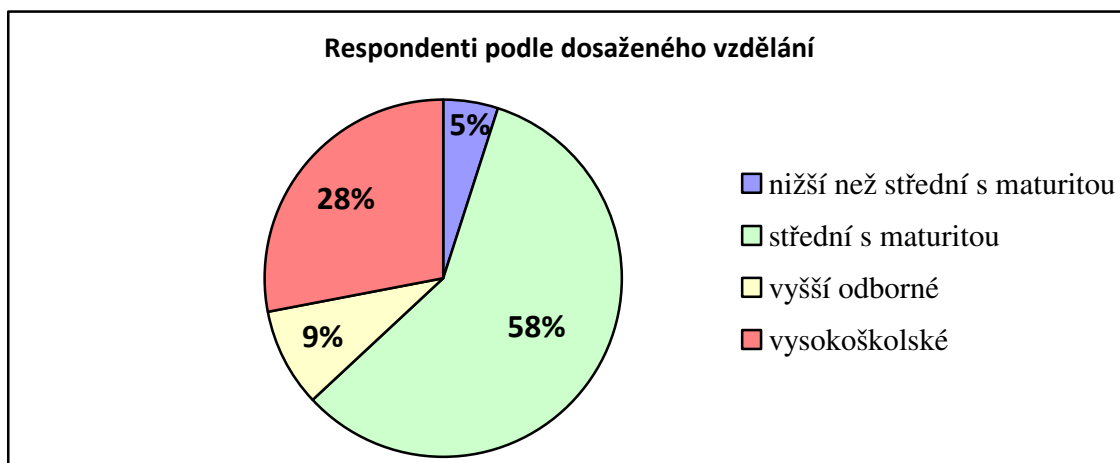
Graf 1 Podpora rodiny (vlastní zdroj)

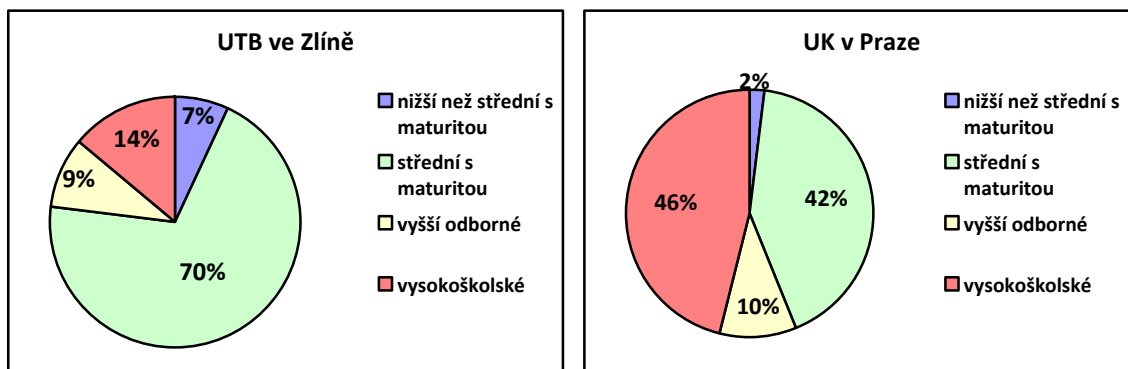
Graf 2 Podpora rodiny UTB (vlastní zdroj) Graf 3 Podpora rodiny UK (vlastní zdroj)

V první otázce jsme zjišťovali, zda seniory podporuje jejich rodina při studiu, do závorky jsme uvedli „fandí Vám“, z důvodu zamezení možné záměny s například finanční podporou. Motivace z vnějšku je pro každého velkým stimulem pro jakoukoliv činnost, nedůvěra okolí ve schopnosti seniora může velmi ovlivnit rozhodnutí, zda se zúčastnit studia na U3V. Protože výběr respondentů proběhl pouze ze studentů U3V, očekávali jsme velkou míru podpory rodin, což se i naplnilo, neboť kladně odpovědělo 127 (91 %) respondentů, 10 respondentů (7 %) odpovědělo, že neví a 3 respondenti (2 %) odpověděli, že je rodina nepodporuje. Mezi studenty obou univerzit nejsou významné rozdíly. Odpovědi na obou univerzitách se příliš nelišily. Na UTB kladně odpovědělo 70 respondentů (88 %), záporně 2 (2 %) a nevědělo 8 (10 %), na UK pak bylo kladných odpovědí 57 (95 %), záporných 1 (2 %) a nevěděli 2 respondenti (3 %).

Otázka č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 4 Vzdělání (vlastní zdroj)

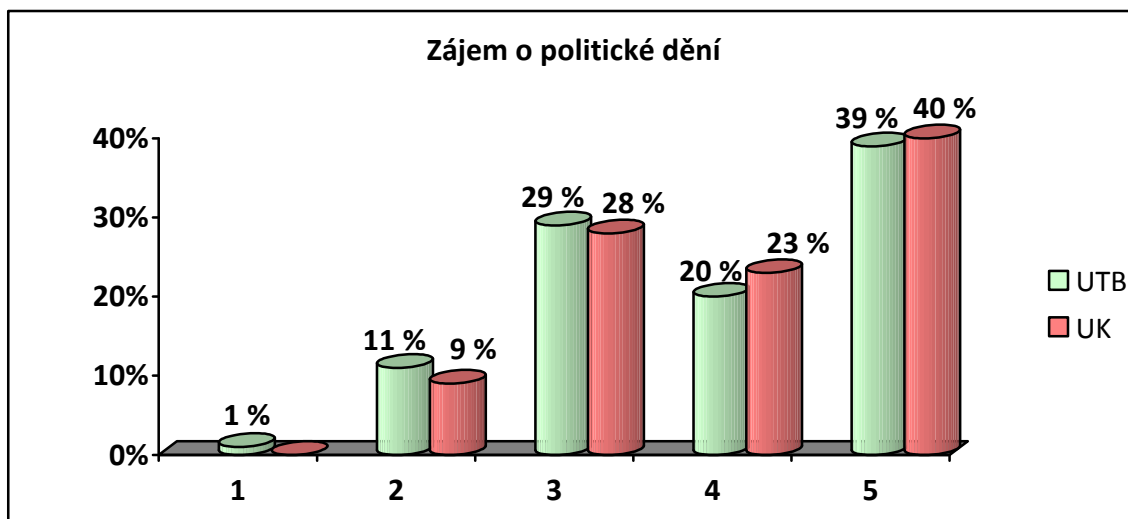
Graf 5 Vzdělání UTB (vlastní zdroj)

Graf 6 Vzdělání UK (vlastní zdroj)

Ve druhé otázce jsme zjišťovali nejvyšší dosažené vzdělání. Z celkového počtu respondentů mělo nejvíce studentů středoškolské vzdělání, celkem 81, poté následovali vysokoškoláci 39 respondentů, pak 13 respondentů s vyšším odborným vzděláním, nakonec respondenti bez maturitního vysvědčení, kterých bylo 7. U této otázky jsme měli možnost sledovat velký rozdíl mezi studenty U3V na UK a UTB. Ze studentů na UTB ve Zlíně bylo 56 (70 %) středoškoláků a vysokoškoláků jen 11 (14 %), kdežto u studentů na UK v Praze bylo 28 (46 %) vysokoškoláků a 25 respondentů (42 %) se středoškolským vzděláním. V zastoupení studentů s vyšším odborným vzděláním nebyl významný rozdíl, činil 7 (9 %) studentů UTB a 6 (10 %) studentů UK. Nejméně pak bylo studentů s nižším vzděláním než středním s maturitou, ti byli zastoupeni 1 respondentem (2 %) na UK v Praze a 6 respondenty (7 %) na UTB ve Zlíně. V této otázce se nám potvrdila domněnka, že studentů s vysokoškolským vzděláním bude více v Praze než v Zlíně.

Otázka č. 3: Zajímáte se o současné politické dění?

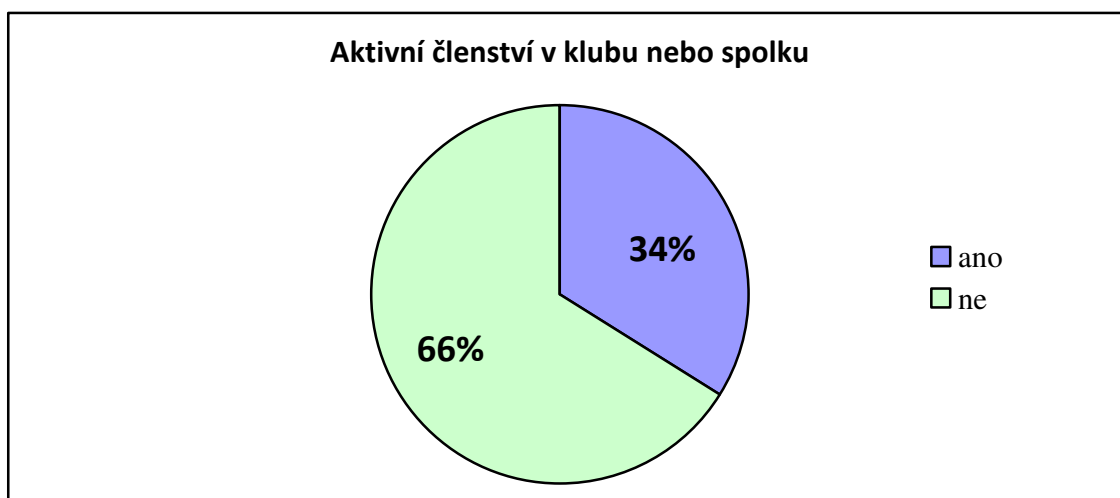
Respondenti odpovídali pomocí škály 1 až 5, kdy 1=vůbec ne a 5= rozhodně ano.

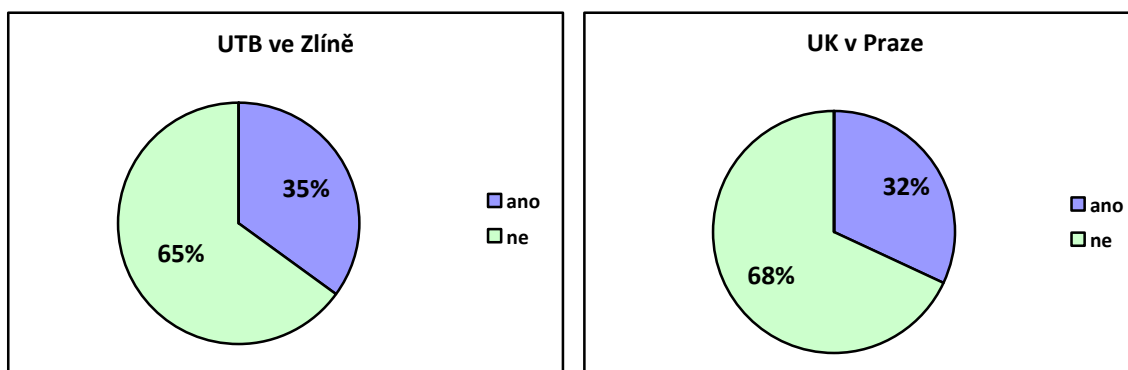
Graf 7 Zájem o politické dění (vlastní zdroj)

Ve třetí otázce jsme se ptali, zda se zajímají o politické dění. Senioři v dnešní době žijí aktivněji a více se zajímají o politiku i ve starším věku. Dříve s přibývajícím věkem klesal zájem o politické dění, dnes je pokles zájmu až ve vyšším věku. Obecně se o politiku zajímají více muži a také lidé s vyšším dosaženým vzděláním. U této otázky jsme očekávali, že zájem o politické dění bude u studentů vysoký. Podle výsledku šetření můžeme říci, že se studenti zajímají o politické dění, o něco více pak studenti UK. Tento rozdíl bychom mohli přičíst vyššímu zastoupení lidí s vysokoškolským vzděláním. Výsledky byly následující: průměr činil 3,74. Z tohoto výsledku je patné, že senioři spíše mají zájem o současné politické dění. Pro srovnání můžeme uvést, že u studentů UK byl celkový průměr 3,93, u studentů UTB 3,55.

Otázka č. 4: Jste aktivním členem nějakého klubu nebo spolku (např. Klub českých turistů, Klub seniorů, Zahrádkářský spolek atd.)?

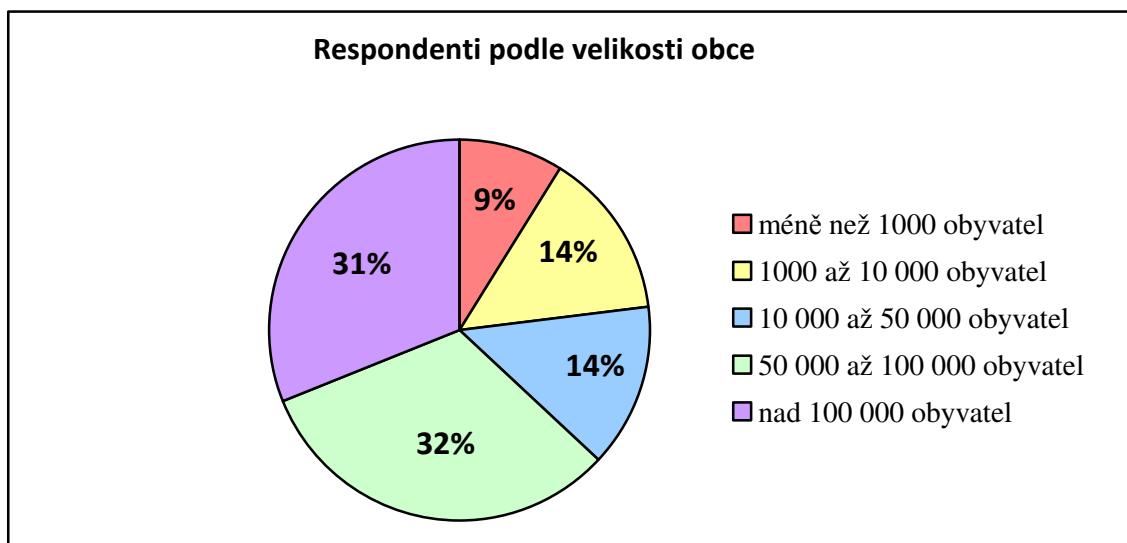
Graf 8 Členství v klubu (vlastní zdroj)

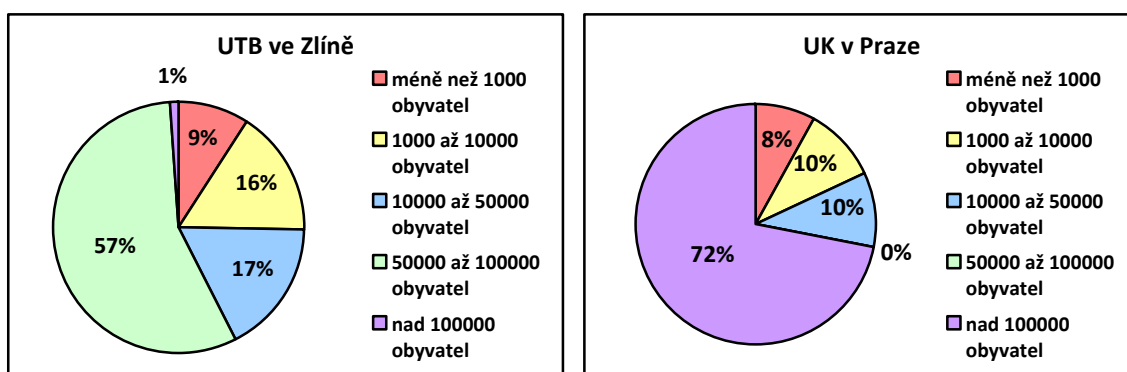
Graf 9 Členství v klubu UTB (vlastní zdroj) Graf 10 Členství v klubu UK (vlastní zdroj)

Ve čtvrté otázce jsme se ptali na aktivní členství v klubu nebo spolku. Stejně jako u třetí otázky jsme vycházeli z předpokladu, že studenti U3V žijí aktivně a zapojují se do společenského dění. U této otázky 93 respondentů odpovědělo, že nejsou členy klubu nebo spolku, 47 respondentů pak odpovědělo kladně. Rozdíly mezi univerzitami zde téměř nebyly. Na UTB bylo aktivním členem 28 respondentů (35 %) a 56 nebylo (65 %), na UK pak 19 respondentů odpovědělo kladně (32 %) a 40 odpovědělo záporně (68 %). Předpoklad vyšší míry zapojení ve spolcích nebo klubech se nevyplnil, jak můžeme sledovat na grafu, aktivní členství potvrdila pouze třetina dotázaných, což samozřejmě nevyklučuje aktivní zapojení v životě těch seniorů, kteří odpověděli záporně, neboť právě účast na studiu U3V může být aktivita, kterou účastníci vyhledávají více než aktivity spojené s činnostmi v klubech nebo spolcích.

Otázka č. 5: V jak velkém městě (obci) bydlíte?

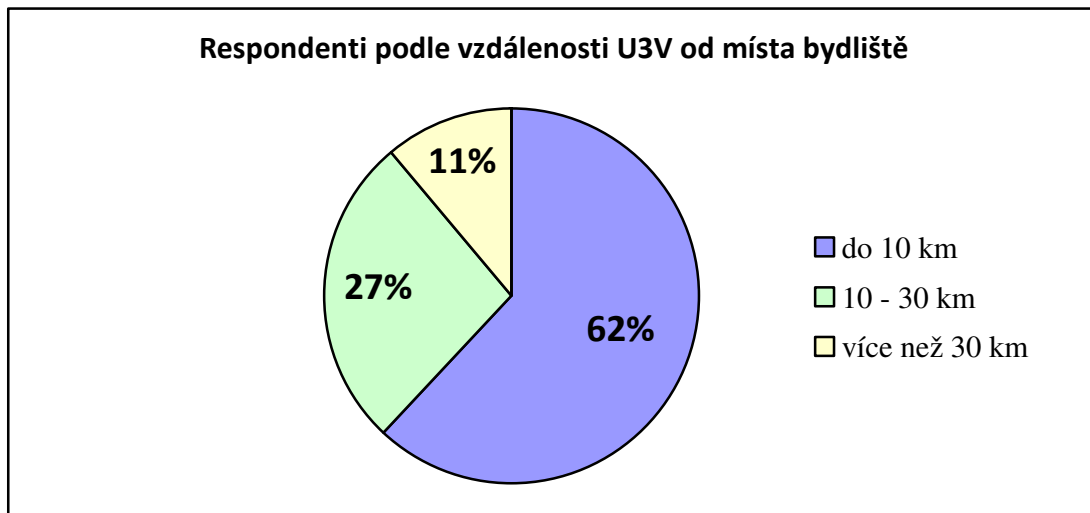
Graf 11 Velikost obce (vlastní zdroj)

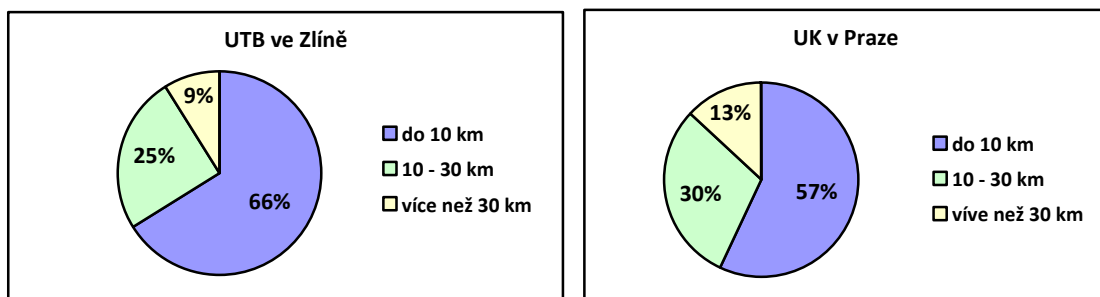
Graf 12 Velikost obce UTB (vlastní zdroj) Graf 13 Velikost obce UK (vlastní zdroj)

Nejvíce bylo respondentů z obce o 50000 až 100000 obyvateli, celkem 45, následovalo 44 respondentů z obce nad 100000 obyvatel, z obce 10000 až 50000 bylo 20 respondentů, 1000 až 10000 bylo 19 respondentů a z obce s méně než 1000 obyvateli bylo 12 respondentů. Rozdíly zde byly očekávány, neboť se jednalo o respondenty ze dvou různě velkých měst – Zlína a Prahy. Respondenti byli zastoupeni takto: z obce o méně než 1000 obyvatelích pocházelo 7 respondentů UTB a 5 respondentů UK, z obce o 1000 až 10000 obyvatelích 13 respondentů UTB a 6 respondentů UK, o 10000 až 50000 obyvatelích 14 respondentů UTB a 6 respondentů UK, o 50000 až 100000 obyvatelích 45 respondentů UTB ale žádný respondent UK a z obce o více než 100000 obyvatelích 1 respondent UTB a 43 respondentů UK.

Otázka č. 6: Jaká je vzdálenost U3V z místa vašeho bydliště?

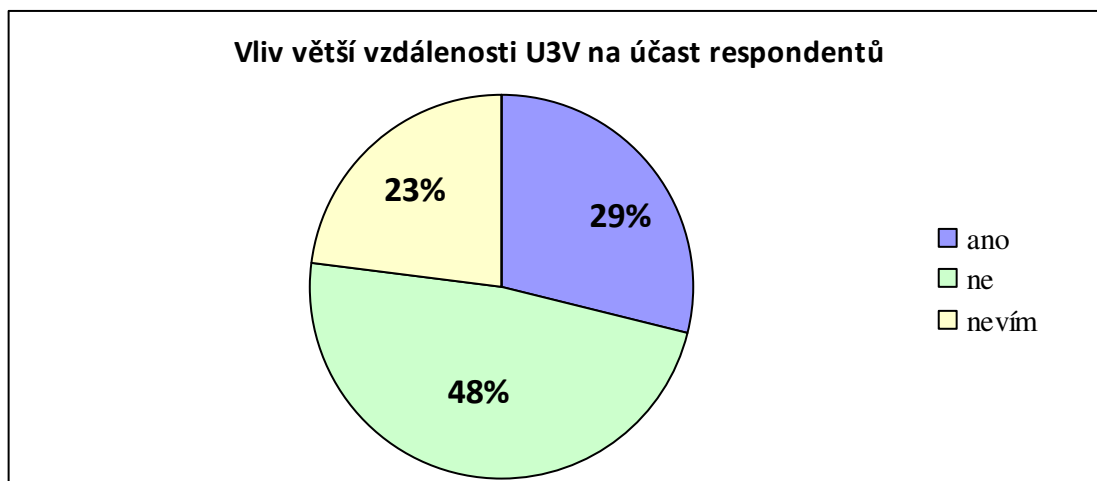
Graf 14 Vzdálenost U3V (vlastní zdroj)

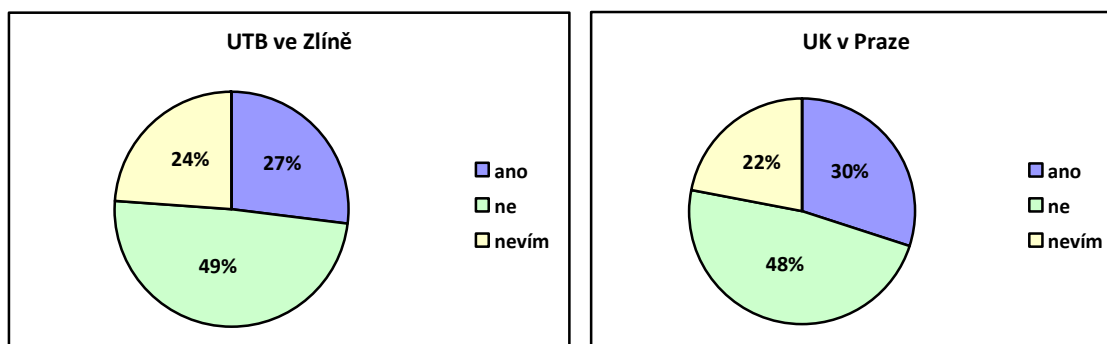
Graf 15 Vzdálenost U3V UTB (vlastní zdroj) Graf 16 Vzdálenost U3V UK (vlastní zdroj)

Nejvíce bylo respondentů, jejichž místo bydliště bylo vzdáleno od U3V do 10km, celkem 87. Poté následovalo 38 respondentů se vzdáleností místa bydliště od U3V 10-30km a respondentů, kteří dojížděli do U3V více než 30km, bylo 15. Rozdíly mezi respondenty obou univerzit byly následující: vzdálenost U3V od místa bydliště do 10 km uvedlo 53 respondentů UTB (66 %) a 34 respondentů UK (57 %), 10 – 30 km uvedlo 20 respondentů UTB (25 %) a 18 respondentů UK (30 %) a vzdálenost U3V od místa bydliště více než 30 km mělo 7 respondentů UTB (9 %) a 8 respondentů UK (13 %). Jak jsme mohli sledovat, více než polovina respondentů byla z bližšího okolí U3V, se zvyšující se vzdáleností počet respondentů klesal, což je pochopitelné, neboť čím větší vzdálenost, tím se více prodlužuje doba strávená v dopravním prostředku, což může být pro seniory unavující.

Otázka č. 7: Ovlivnila by větší vzdálenost U3V z místa bydliště vaši účast na studiu?

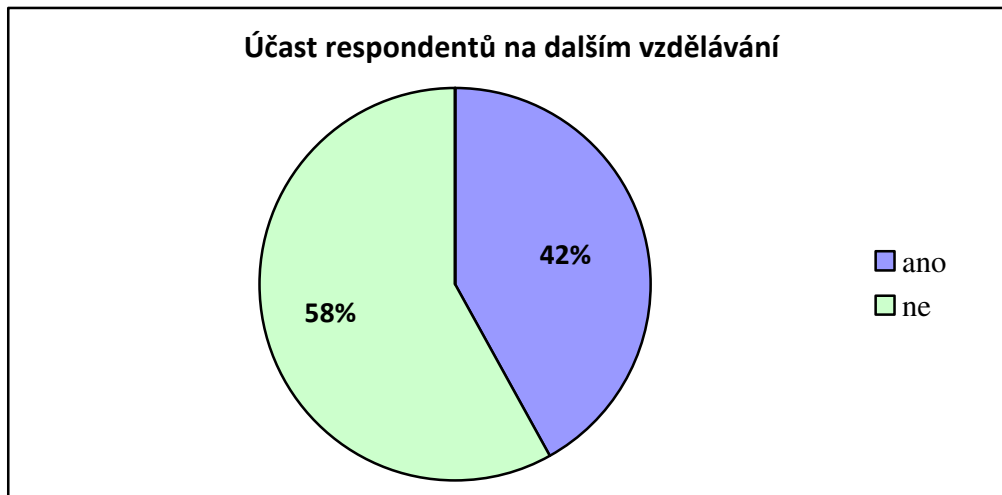
Graf 17 Větší vzdálenost (vlastní zdroj)

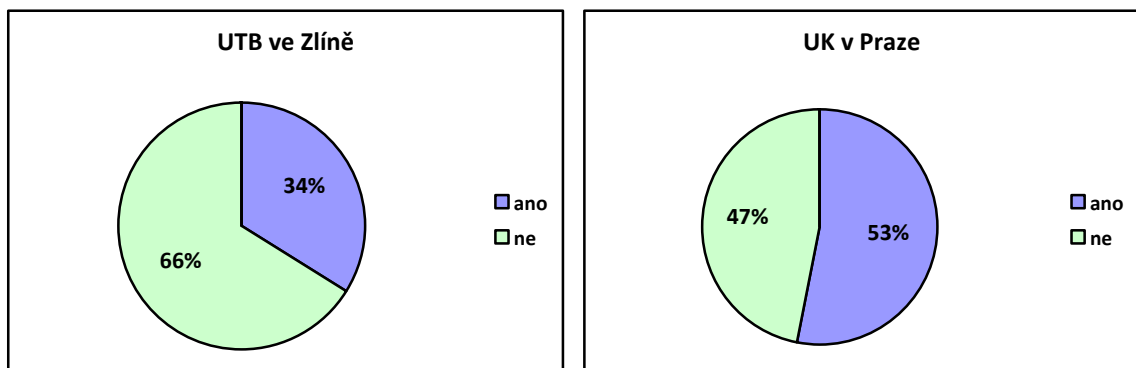
Graf 18 Větší vzdálenost UTB (vlastní zdroj) Graf 19 Větší vzdálenost UK (vlastní zdroj)

Na otázku zda by ovlivnila větší vzdálenost U3V z místa bydliště účast na studiu odpovědělo 68 respondentů, že neovlivnila, 40 respondentů, že ovlivnila a 32 nevědělo. Odpovědi respondentů na obou univerzitách se příliš nelišily a byly následovné: větší vzdálenost by ovlivnila účast u 22 respondentů UTB (27 %), neovlivnila 39 respondentů (49 %) a nevědělo 19 respondentů (24 %). U respondentů z UK by větší vzdálenost ovlivnila účast u 18 respondentů (30 %), neovlivnila 29 respondentů (48 %) a 13 respondentů nevědělo (22 %). Zde vidíme, že studenti U3V by byli ochotni cestovat i větší vzdálenosti do U3V, ovšem pokud vezmeme v úvahu předešlou otázku, kde můžeme vidět, že více než polovina účastníků byla z nejbližšího okolí U3V a pouze 11 % účastníků bylo ze vzdálenosti větší než 30 kilometrů. Můžeme říci, že senioři sice jsou ochotni cestovat delší vzdálenost, ale děje se tak v menší míře.

Otázka č. 8: Účastnil/a jste se v nedávné době nějaké formy dalšího vzdělávání (např. jazykový kurz, podnikové školení, rekvalifikace)?

Graf 20 Další vzdělávání (vlastní zdroj)

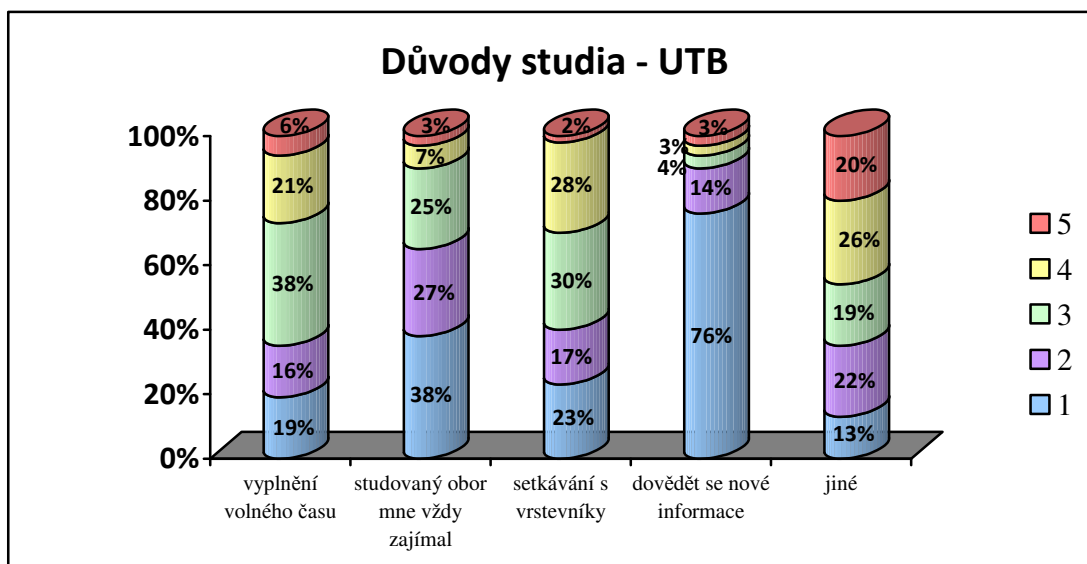

Graf 21 Další vzdělávání UTB (vlastní zdroj) Graf 22 Další vzdělávání UK (vlastní zdroj)

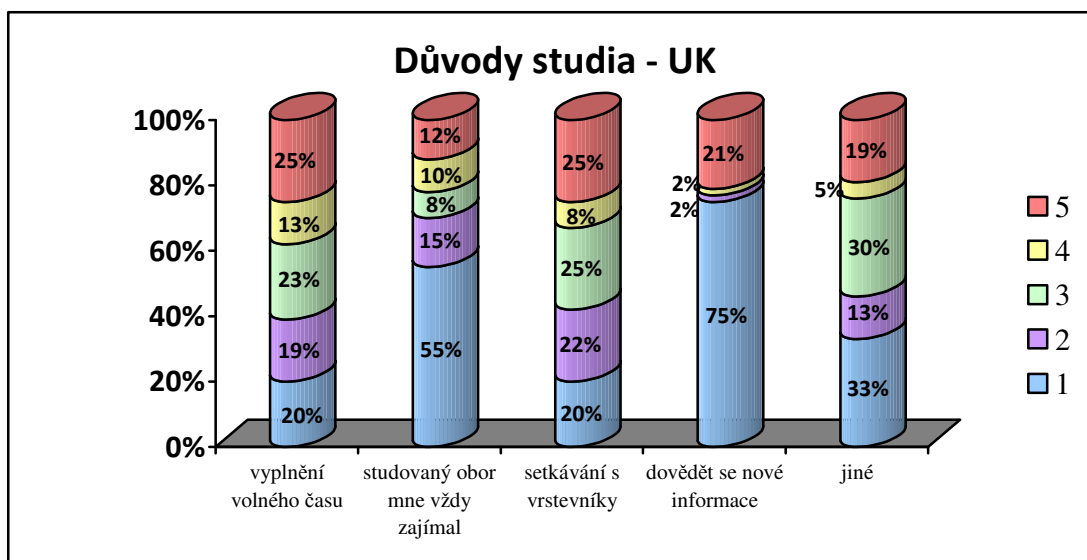
V nedávné době se nějaké formy dalšího vzdělávání 81 respondentů neúčastnilo, 59 respondentů účastnilo. Mezi respondenty univerzit byly významnější rozdíly, neboť studenti UK se účastnili nějaké formy dalšího vzdělávání v počtu 32 respondentů, což z celkového počtu činilo 53 %, 28 respondentů se neúčastnilo (47 %). U studentů UTB pak bylo kladných odpovědí respondentů 27 (34 %) a záporných 53 (66 %). Zde sledujeme poměrně výrazný rozdíl mezi studenty obou univerzit, můžeme říci, že studenti UK jsou mnohem více aktivní ve vzdělávání se, než studenti UTB. Důležitými faktory zde mohou být vyšší dosažené vzdělání u studentů UK, neboť je známo, že se lidé s vyšším vzděláním častěji účastní dalšího vzdělávání, dalšími důvody mohou být větší nabídka kurzů, snazší dostupnost nebo lepší finanční zabezpečení.

Otázka č. 9: Mezi Vaše důvody studia na U3V patří:

Respondentům byly nabídnuty tyto možnosti: vyplnění volného času, studovaný obor mne vždy zajímal, setkávání s vrstevníky, dovědět se nové informace a jiné. Na jednotlivé možnosti odpovídali pomocí škály 1 až 5, kdy 1=určitě ano, 5= určitě ne.

Graf 23 Důvody studia UTB (vlastní zdroj)

Graf 24 Důvody studia UK (vlastní zdroj)

Jak můžeme vidět na přehledu odpovědí, jak na UTB, tak i na UK, studenti nejčastěji uvedli, že navštěvují U3V, neboť se chtějí dovědět nové informace (1=určitě ano). Druhý nejčastější důvod byl zájem o studovaný obor. Pořadí dalších důvodů studia se pak u obou univerzit rozcházela, ovšem rozdíly nebyly natolik rozdílné, že bychom tyto odpovědi

mohli brát jako směrodatné. Například u důvodu setkávání s vrstevníky vyšel průměr na UTB 2,64 a na UK 2,75, důvod vyplnění volného času mělo dokonce průměr shodný u obou univerzit a to 2,8.

Na základě výsledků jsme sestavili pořadí důvodů studia na U3V, v závorkách jsou uvedeny průměry jednotlivých odpovědí:

UTB

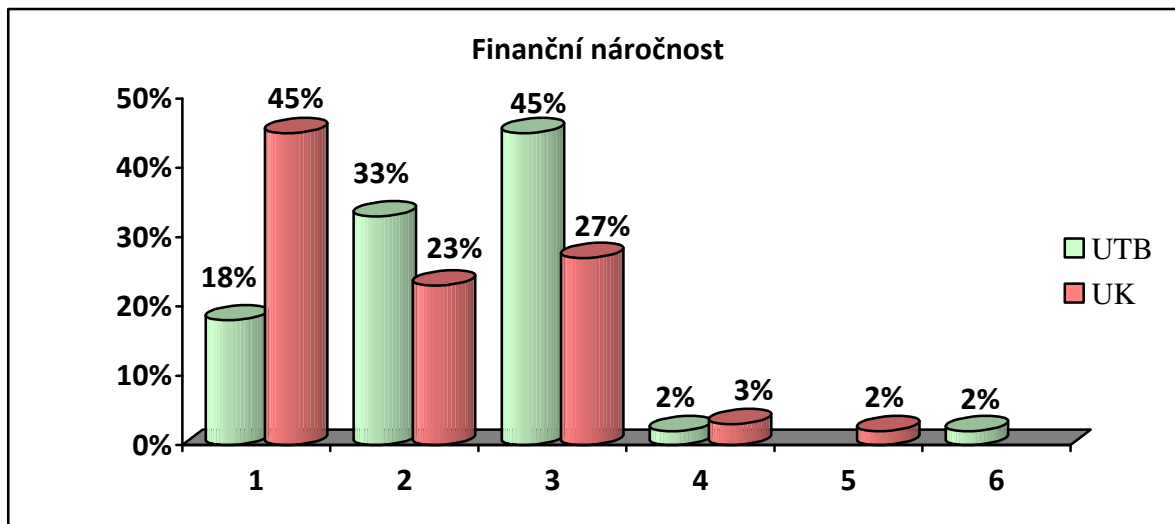
1. dovědět se nové informace (průměr 1,44),
2. studovaný obor mne vždy zajímal (průměr 2,1),
3. setkávání s vrstevníky (průměr 2,64),
4. vyplnění volného času (průměr 2,8),
5. jiné (průměr 3,19).

UK

1. dovědět se nové informace (průměr 1,88),
2. studovaný obor mne vždy zajímal (průměr 2,02),
3. jiné (průměr 2,48),
4. setkávání s vrstevníky (průměr 2,75),
5. vyplnění volného času (průměr 2,8).

Otázka č. 10: Jak finančně náročný shledáváte poplatek za kurs na U3V?

Respondenti odpovídali pomocí škály 1 až 5 a byla jim nabídnuta i varianta nevím. Škála poté vypadala takto: 1= velmi levný, 5=velmi drahý, 6=nevím.

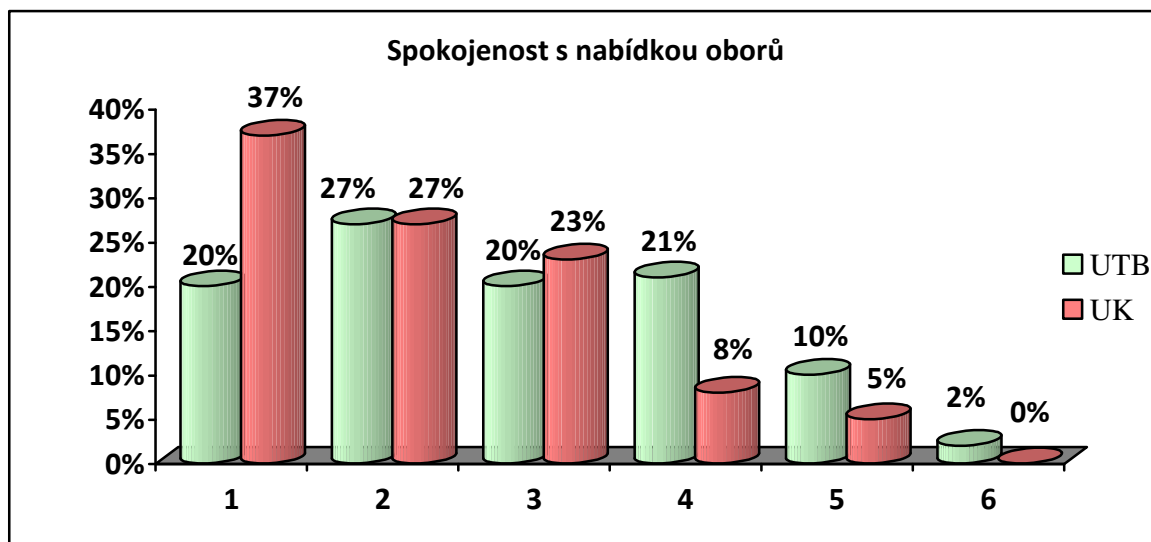

Graf 25 Finanční náročnost (vlastní zdroj)

Celkový průměr činil 2,123. Studenti tedy shledávají poplatek spíše levný. Ovšem průměry u univerzit zvláště ukázaly rozdíly ve vnímání výše poplatků. U studentů UTB ve Zlíně byl průměr odpovědí 2,33, u studentů UK v Praze průměr odpovědí 1,93. Rozdíly můžeme vysvětlit několika důvody. Jednak je to odlišný způsob vybírání poplatku, neboť na UK je vybírán poplatek za jeden semestr, kdežto na UTB se platí na celý akademický rok, což v praxi znamená, že pro studenty UK je tento výdaj rozdělen na 2x, studenti na UTB platí poplatek najednou. Dalším důvodem může být lepší finanční situace studentů UK, částečně to můžeme dát do spojitosti s rodinným stavem, neboť jak uvádíme u otázky č. 14, u studentů UTB bylo více účastníků bez partnera, což obecně znamená horší finanční situaci. Přesto poplatek za studium jako drahý nebo velmi drahý shledalo jen zanedbatelný počet studentů jak z UTB, tak i z UK.

Otázka č. 11: Je pro vás nabídka oborů na U3V dostačující?

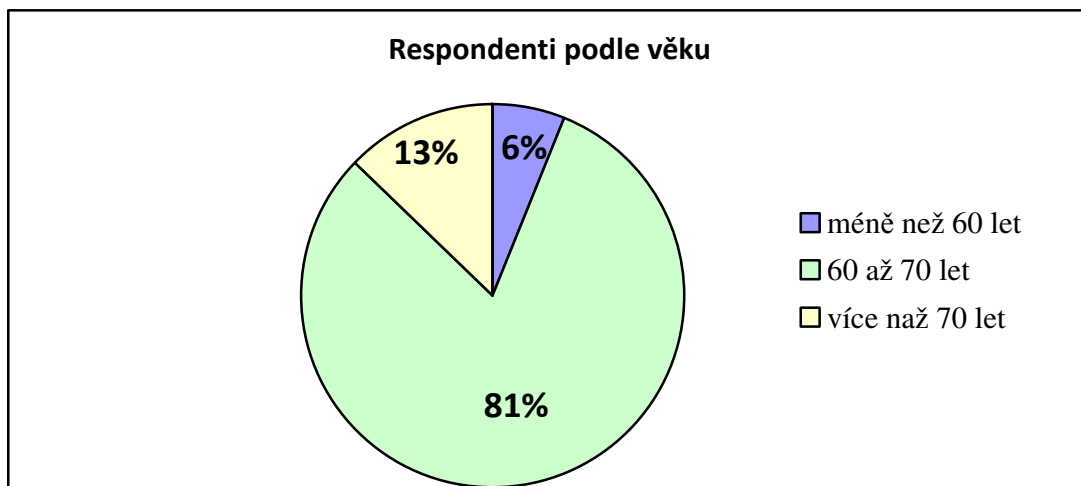
Respondenti odpovídali pomocí škály 1 až 5 a byla jim nabídnuta i varianta nevím. Škála poté vypadala takto: **1=určitě ano, 5=určitě ne, 6=nevím.**

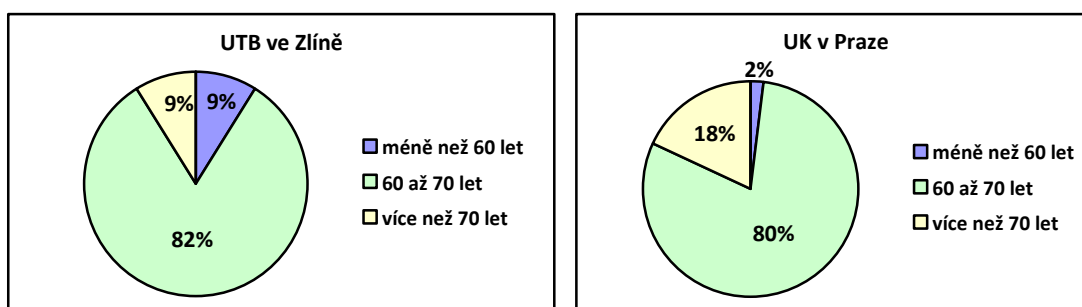
Graf 26 Spokojenost s nabídkou oborů (vlastní zdroj)

Odpovědi u jedenácté otázky se poměrně hodně lišily, a ač bychom mohli předpokládat, že vzhledem k tomu, že se jednalo o průzkum mezi již studujícími, mohli by být studenti spíše spokojeni, bylo mezi nimi mnoho těch, kteří shledali výběr oborů za nedostatečný. Celkový průměr z obou univerzit činil 2,429. Větší nespokojenost pak byla mezi studenty U3V na UTB ve Zlíně, kde průměr činil 2,734, u studentů U3V na UK v Praze byl pak průměr 2,183. Tento rozdíl můžeme odůvodnit tím, že na UK v Praze mají zájemci na výběr z mnohem více oborů, než je tomu na UTB ve Zlíně, nabídka oborů je pro ně tedy více dostačující. Ovšem pokud bychom vzali v potaz rozsáhlou nabídku kurzů UK, očekávali bychom v této spojitosti spokojenost ještě vyšší.

Otázka č. 12: Do jaké věkové kategorie patříte?

Graf 27 Věk (vlastní zdroj)

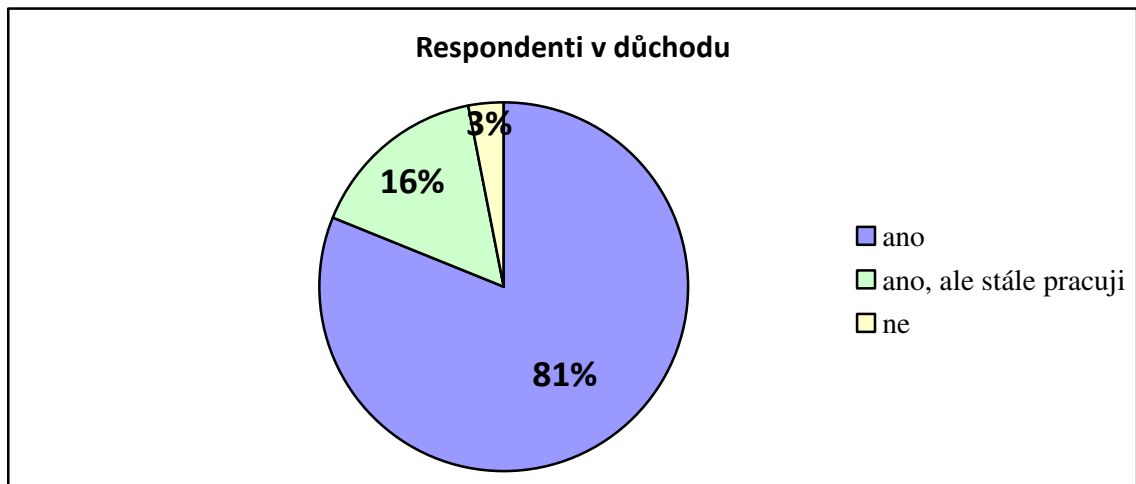
Graf 28 Věk UTB (vlastní zdroj)

Graf 29 Věk UK (vlastní zdroj)

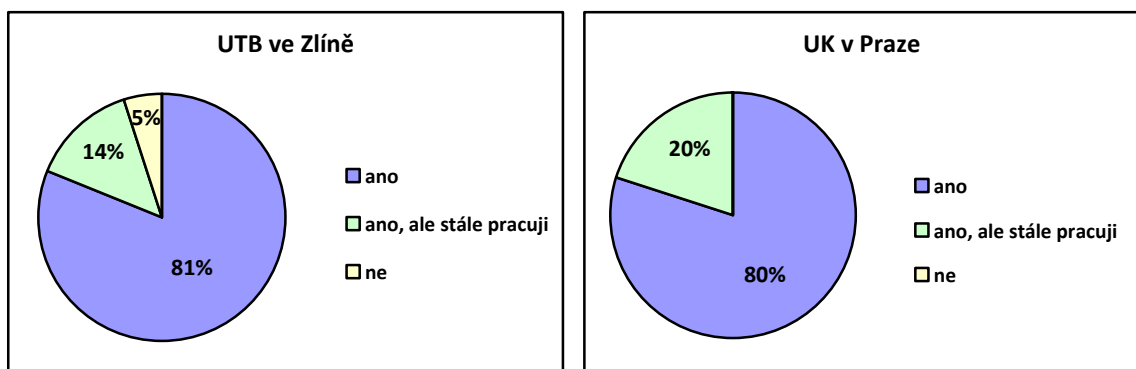
U otázky věku jsme se nedrželi běžného rozdělení stáří do věkových kategorií, neboť pro naše účely je toto rozdělení nevhodné. Jednak mohou být studenty U3V i lidé mladší než 60 let a také rozmezí 15 let mezi jednotlivými obdobími je příliš široké.

Odpovědi byly následující: nejvíce bylo respondentů ve věkové kategorii 60 až 70 let, celkem 114, poté následovalo 18 respondentů nad 70 let, respondentů, kterým bylo méně než 60 let, bylo 8. Rozdíly mezi univerzitami byly u respondentů nad 70 let, kterých na UTB bylo 7 (9 %) a na UK 11 (18 %), a u respondentů spadajících do kategorie méně než 60 let, kterých bylo na UTB 7 (9 %) a na UK to byl jeden respondent (2 %). Nejpočetnější skupina studentů ve věku 60 – 70 let byla zastoupena 66 respondenty na UTB (82 %) a 48 respondenty na UK (80 %).

Otázka č. 13: Jste již v důchodu?

Graf 30 Důchod (vlastní zdroj)

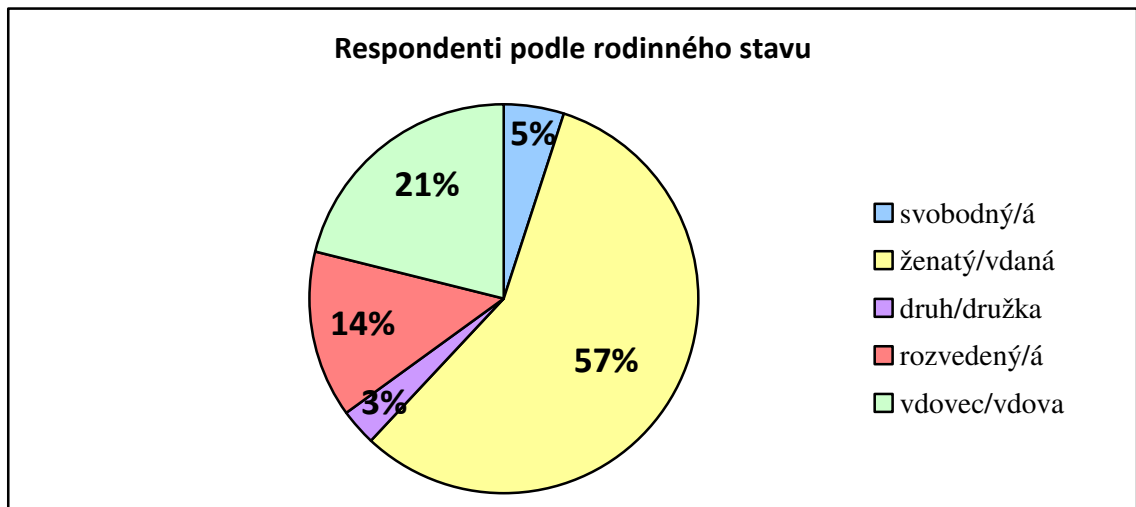

Graf 31 Důchod UTB (vlastní zdroj)

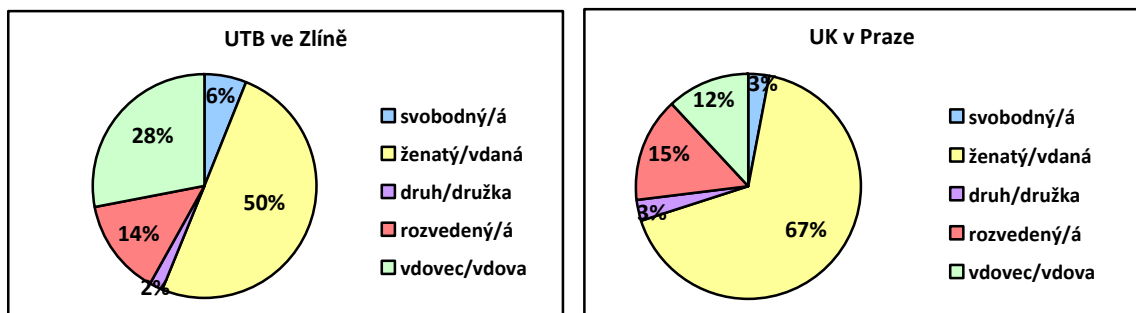
Graf 32 Důchod UK (vlastní zdroj)

V důchodu bylo celkem 136 respondentů, z nichž 23 stále pracovalo. V důchodu nebyli 4 respondenti. Počet lidí v důchodu, kteří již nepracovali, byl na UTB 65 (81 %) a na UK 48 (80 %), počet pracujících lidí v důchodu byl na UTB 11 (14 %), na UK 12 (20 %). Respondenti, kteří ještě nebyli v důchodu, byli 4 a všichni byli z UTB. Tuto otázku jsme zařadili z důvodu toho, že U3V na UTB ve Zlíně mohou navštěvovat lidé již od 50 let, tedy přijetí není podmíněno důchodovým věkem. Vycházeli jsme také z předpokladu, že mohou být mezi studenty tací, kteří již dosáhli důchodového věku, ale o důchod z různých důvodů ještě nepožádali.

Otázka č. 14: Jaký je váš rodinný stav?

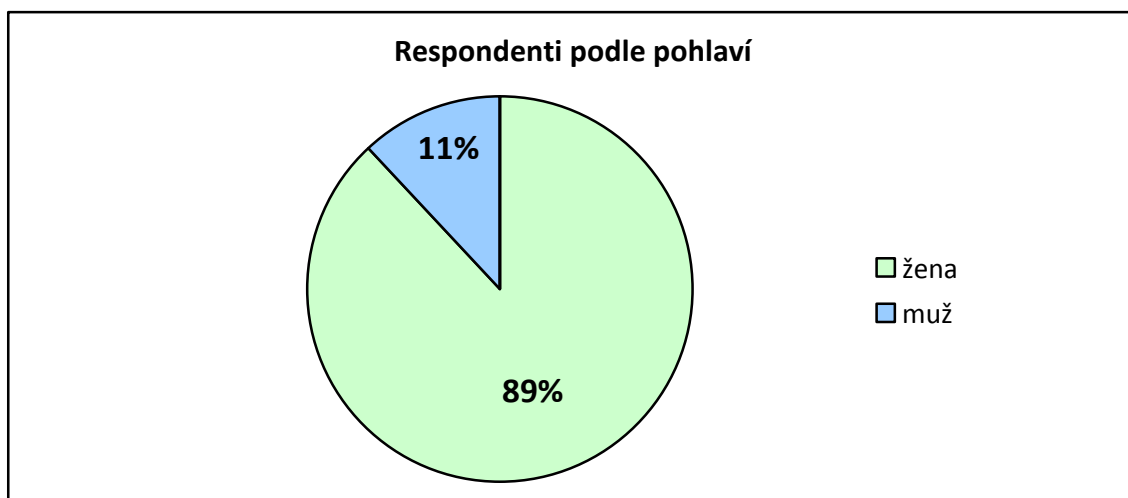
Graf 33 Rodinný stav (vlastní zdroj)

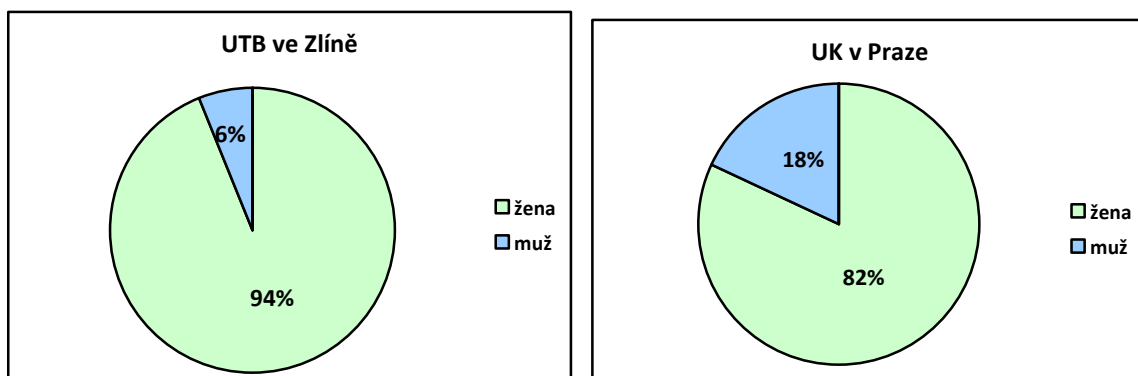
Graf 34 Rodinný stav UTB (vlastní zdroj) Graf 35 Rodinný stav UK (vlastní zdroj)

Rodinný stav respondentů byl následující: ženatý/vdaná 80 respondentů, 29 vdovec/vdova, 20 rozvedený/á, 7 svobodný/á, 4 druh/družka. Rozdíly mezi respondenty obou univerzit byly v počtech lidí v manželském svazku a mezi ovdovělými. Na UTB bylo ovdovělých respondentů 22 (28 %), kdežto na UK to bylo pouze 7 respondentů (12 %). Respondentů v manželském svazku pak bylo na UTB 40 (50 %), na UK byl počet také 40, ovšem vzhledem k nižšímu celkovému počtu respondentů je to 67 %. Ostatní odpovědi se v relativních četnostech příliš nelišily. Svobodných respondentů bylo na UTB 5 (6 %), na UK 2 (3 %), nesezdaných, ale majících partnera (druh/družka) bylo 2 na UTB (2 %), na UK také 2 (3 %) a rozvedených bylo 11 respondentů z UTB (14 %) a 9 respondentů z UK (15 %).

Otázka č. 15: Jakého jste pohlaví?

Graf 36 Pohlaví (vlastní zdroj)

Graf 37 Pohlaví UTB (vlastní zdroj)

Graf 38 Pohlaví UK (vlastní zdroj)

V poslední otázce jsme zjišťovali pohlaví respondentů a podle očekávání byla velká část respondentů ženy, celkem 124, mužů oproti tomu bylo pouze 16. Rozdíly mezi univerzitami byly i u této otázky. Oproti UTB, kde byl poměr 75 žen (94 %) ku 5 mužům (6 %), bylo na UK více mužů, ovšem i tak byl jejich počet velmi nízký, celkem tedy 11 mužů (18 %) a 49 žen (82 %).

5.1 Srovnání výsledků a výzkumného cíle

Jako hlavní cíl jsme si stanovili zjistit, jaké jsou faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání na U3V. Níže jsou vypsány faktory, které mohou a často i významně ovlivňují účast seniorů na vzdělávání na U3V.

Podpora rodiny

V první otázce jsme se ptali na podporu rodiny, což nám potvrdilo více než 90 % respondentů. Podpora rodiny je velkou motivací jak pro zahájení studia, tak i pro jeho dokončení. Zvyšuje to sebedůvěru seniorů ve vlastní schopnosti a je důležitým faktorem ovlivňujícím účast na vzdělávání.

Dosažené vzdělání

Ve druhé otázce jsme se dotazovali na dosažené vzdělání. U3V jsou primárně určeny pro zájemce v důchodovém věku s minimálně středoškolským vzděláním. Ač jsou na obou univerzitách možnosti udělení výjimek, lidí s nižším vzděláním, kteří této možnosti využijí, je minimum. Lidé s nižším vzděláním také méně často vyhledávají další formy vzdělávání, než lidé s vyšším dosaženým vzděláním. Dosažené vzdělání je tedy důležitým faktorem, který ovlivňuje účast na vzdělávání na U3V.

Vzdálenost místa bydliště od U3V a ochota dojíždět

Zde můžeme srovnat odpovědi ze tří otázek z dotazníku. Více než polovina respondentů pocházela z města, ve kterém se nachází U3V, kterou navštěvovali. Vzdálenost bydliště od U3V maximálně 10 kilometrů pak uvedlo 66 % respondentů z UTB a 57 % respondentů z UK. Na otázku, zda by ovlivnila větší vzdálenost účast na vzdělávání, odpovědělo téměř 50 %, že neovlivnila. Lidé jsou ochotni dojíždět, ovšem zde by bylo potřeba ještě zjistit, kde je maximální únosná vzdálenost. Podle výsledků předešlých dvou otázek vidíme, že ač byli respondenti ochotni dojíždět i dále, s přibývajícím vzdáleností U3V klesal počet účastníků. Můžeme tedy říci, že vzdálenost místa bydliště od U3V ovlivňuje účast na studiu.

Předešlá účast na dalším vzdělávání

Zde jsme vycházeli z předpokladu, že pokud se lidé účastní nějaké formy dalšího vzdělávání, jsou pak více ochotni dále se vzdělávat. U této otázky se nám tato domněnka potvrdila jen částečně u studentů U3V na UK, kteří se předešlého vzdělávání v nedávné době účastnili z 53 %, kdežto studentů na UTB bylo jen 34 %. Může to být dáno také

dosaženým vzděláním, neboť čím vyšší dosažené vzdělání, tím jsou lidé ochotnější se dále vzdělávat. Účastníků s vysokoškolským vzděláním bylo na UK 46 %, kdežto na UTB to bylo jen 14 %.

Finanční stránka

Finanční stránka studia je jedním z nejvýznamnějších faktorů, které ovlivňují rozhodování seniorů, zda se zúčastní vzdělávací aktivity. Ač se často můžeme dočíst, že studium na U3V je zadarmo, přesto zde poplatek existuje, jak jsme uvedli v teoretické části, je to zápisné, které musí zájemci zaplatit. Mnozí studenti dojíždí, což jsou další finanční výdaje. I přesto podle výsledků výzkumu můžeme říci, že poplatek je pro studenty U3V přijatelný.

Nabídka oborů a důvody studia

Nabídka oborů je dalším důležitým faktorem. Pokud nabízený obor zájemce o studium nezajímá, nepřihlásí se. Z šetření můžeme vidět, že vyšší spokojenost panovala mezi studenty U3V na UK, o něco nižší mezi studenty U3V na UTB. Částečného vysvětlení se nám nepřímo dostalo od samotných studentů, neboť někteří do dotazníku připsali, že více spokojeni byli s nabídkou v minulém akademickém roce. I přesto však můžeme říci, že studenti jsou spíše s nabídkou oborů spokojeni a to na obou univerzitách.

Současně bychom zde uvedli důvody studia, které jsme zahrnuli do našeho šetření. Potvrdilo se nám, že studenti se chtějí dovídat nové informace a to zvláště z oboru, který je již dříve zajímal. Ač v šetření nevyšly jednoznačně, uvádíme i další dva důvody studia, kterými jsou setkávání s vrstevníky a vyplnění volného času. Jedním z důležitých posláních U3V je zapojování seniorů do společenského života. Mezi respondenty z UTB bylo 28 % ovdovělých. Po ztrátě partnera může být právě pravidelné navštěvování například tohoto typu vzdělávání vítaným zpestřením a vzpruhou.

Pohlaví

Pohlaví také řadíme mezi faktory ovlivňující účast. V mnoha publikacích i člancích se můžeme dočíst, že ženy se častěji účastní dalšího vzdělávání. To se nám potvrdilo i v našem šetření. Téměř 90 % respondentů byly ženy.

5.2 Verifikace hypotéz

Nyní můžeme ověřit hypotézy a odpovědět na otázky, které jsme stanovili na začátku praktické části.

Otázka č. 1

Je rozdíl mezi spokojeností studentů U3V na UK v Praze a studenty U3V na UTB ve Zlíně?

Nezávisle proměnnou je zde spokojenost, závisle proměnnou pak studenti konkrétních univerzit.

Hypotézy:

H0: Spokojenost studentů s nabídkou oborů na U3V na UK v Praze a na UTB ve Zlíně je stejná.

HA: Spokojenost studentů s nabídkou oborů na U3V je na UK v Praze vyšší než na UTB ve Zlíně.

Hypotézy jsme ověřovali pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Testování jsme provedli na hladině významnosti $\alpha=0,05$, stupeň volnosti byl v tomto případě $f = 4$. Kritická hodnota $X_{0,05}^2(4)=9,488$.

$$x^2 = \sum \frac{(p-o)^2}{o} \quad x^2 = 8,398$$

Při srovnání jsme zjistili, že kritická hodnota je vyšší než vypočítaná hodnota x^2 , nulovou hypotézu tedy přijímáme. Mezi spokojeností studentů s nabídkou oborů na U3V na UK v Praze a UTB ve Zlíně nejsou statisticky významné rozdíly.

Otázka č. 2

Je finanční náročnost stejně přijatelná jak pro studenty U3V na UK, tak i na UTB?

Nezávisle proměnnou je v tomto případě finanční náročnost, závisle proměnnou pak studenti konkrétních univerzit.

Hypotézy:

H₀: Finanční náročnost je pro studenty U3V na UK a u studenty U3V na UTB stejně přijatelná.

H_A: Finanční náročnost je pro studenty U3V na UK více přijatelná než pro studenty U3V na UTB.

Hypotézy jsme ověřovali pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Testování jsme provedli na hladině významnosti $\alpha=0,05$, stupeň volnosti byl v tomto případě $f = 4$. Kritická hodnota $X_{0,05}^2(4) = 9,488$.

$$x^2 = \sum \frac{(p-o)^2}{o} \quad x^2 = 16,06$$

Při srovnání jsme zjistili, že kritická hodnota je výrazně nižší než vypočítaná hodnota x^2 , nulovou hypotézu tedy odmítáme a přijímáme hypotézu alternativní. Finanční náročnost je pro studenty U3V na UK více přijatelná než pro studenty U3V na UTB.

Otázka č. 3

Účastní se studia na U3V více ženy nebo muži?

Nezávisle proměnnou je v tomto případě účast na studiu, závisle proměnnou pak ženy a muži.

Hypotézy:

H₀: Účast mužů a žen na studiu je stejná.

H_A: Účast žen na studiu je vyšší než účast mužů.

Hypotézy jsme ověřovali pomocí testu dobré shody chí-kvadrát. Testování jsme provedli na hladině významnosti $\alpha=0,05$, stupeň volnosti byl v tomto případě 1. Kritická hodnota $X_{0,05}^2(1) = 3,841$.

$$x^2 = \sum \frac{(p-o)^2}{o} \quad x^2 = 83,32$$

Při srovnání jsme zjistili, že vypočítaná hodnota testového kritéria χ^2 je výrazně vyšší než kritická hodnota, nulovou hypotézu tedy odmítáme a přijímáme hypotézu alternativní. Účast žen na studiu je vyšší než účast mužů.

5.3 Doporučení pro praxi

Z výsledků výzkumu mimo jiné vyplynulo, že se vzdělávání na U3V účastní převážně středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaní lidé. Je to pochopitelné, neboť toto studium je určeno pro zájemce s minimálně středoškolským vzděláním, ovšem může být na žádost udělena výjimka. Z celkového počtu 140 respondentů bylo pouze 7 lidí, kteří měli nižší vzdělání než střední s maturitou. Právě na tuto podmínku jsme se zaměřili v tomto doporučení, podívali jsme se na situaci seniorů z širšího kontextu nedávné historie, která velmi významně ovlivnila nás všechny. Na co bychom neměli zapomínat je, že současní senioři mají jedno společné. Prožili velkou část života v éře socialismu. V té době nemohli všichni mladí lidé studovat to, co chtěli. Jejich výběr byl korigován v zájmu strany. Z toho důvodu se mnoha nadaným lidem nedostalo patřičného vzdělání, mnoha studentům bylo odepřeno jak studium na střední, tak i vysoké škole. Univerzita třetího věku může dát těmto lidem alespoň nahlédnout a okusit atmosféru studia na vysokoškolské úrovni. Ač jsou zájemcům s nižším vzděláním umožněny výjimky, přesto může být pro mnoho seniorů nepříjemné žádat o výjimku a proto se požádat raději ani nepokusí. Vzhledem k tomu, že po ukončení není udělován absolventům titul a podle zákona nemají statut studenta, podmínka středoškolského vzdělání se nám jeví jako zbytečná, právě v kontextu let minulých. Všichni senioři v České republice by měli mít stejné podmínky pro účast, tedy by měla být zrušena podmínka maturitního vysvědčení, čímž by bylo více zpřístupněno studium na U3V. Jak jsme uvedli v teoretické části, vzdělávání v seniorském věku pomáhá zvyšovat kvalitu života a pokud současně vezmeme v potaz myšlenku, že člověk, který odchází do penze, zároveň odchází z role například projektanta nebo řidiče autobusu, do role penzisty, ještě o to více vidíme zrušení této podmínky jako správné řešení, neboť by všichni senioři měli mít stejný přístup ke vzdělání, protože všichni jsou si ve své současné roli rovni.

Dalším výrazným rysem vzdělávání seniorů v ČR je nízká účast mužů, nejinek je tomu u Univerzit třetího věku. Z celkového počtu respondentů v dotazníkovém šetření bylo mužů

jen 16, což činilo pouhých 11 %. Tento problém je dlouhodobý a ať jsou jejich důvody různé, přesto bychom se měli snažit dostat více mužů do vysokoškolských poslucháren. Navrhujeme zjistit, pomocí dotazníků a rozhovorů, mezi veřejností v daném regionu U3V, jaké jsou důvody a překážky v neúčasti na vzdělávání, jaké by uvítali kurzy a také co by je přimělo se účastnit tohoto typu vzdělávání, je nutné zjistit, jaké informace se dostávají k lidem, zda ví o možnostech studia na U3V. Na základě výsledků je nutné zhodnotit současnou situaci a porovnat s představou respondentů. Následně pak v rámci možností přizpůsobit nabídku. Zároveň je nutná také větší účast ze strany státu, neboť pokud si uvědomíme často špatnou finanční situaci seniorů, která jim nedovoluje společenského a kulturního vyžití, bylo by přínosem zavedení individuálního příspěvku. Ač v našem šetření senioři shledali poplatek za studium finančně přijatelný, musíme mít na paměti, že se jednalo o výzkum mezi studujícími seniory, tedy nemáme srovnání, zda by stejně přijatelný vnímali i senioři nestudující.

ZÁVĚR

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části rozdělené na 3 kapitoly, jsme se v první kapitole zabývali stářím a seniory, druhá kapitola byla zaměřena na vzdělávání dospělých a seniorů, uvedli jsme různé formy vzdělávání a faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání. Ve třetí kapitole jsme si blíže popsali koncept Univerzity třetího věku a dvě konkrétní univerzity, na kterých U3V existuje již mnoho let. Výběr byl záměrný, neboť studenti těchto dvou Univerzit třetího věku se zúčastnili výzkumu v rámci práce.

Praktická část se zaměřila na studenty U3V, konkrétně jsme zkoumali faktory ovlivňující účast seniorů na vzdělávání pořádané na Univerzitách třetího věku. Výzkum byl realizován na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a na Univerzitě Karlově v Praze. Díky realizaci výzkumu na těchto dvou univerzitách jsme mohli mezi sebou porovnávat výsledky z obou univerzit zvlášť a zjistili jsme, že v některých faktorech se studenti lišili, například v nejvyšším dosaženém vzdělání, ve vnímání finanční stránky, mírná odlišnost byla i ve spokojenosti s nabízenými kurzy, ovšem tento rozdíl byl statisticky nevýznamný. Jako hlavní důvod studia všichni studenti uvedli, že se chtějí dovědět nové informace. V šetření se nám také potvrdilo, že velkou většinu účastníků tvoří ženy. Výsledná data byla znázorněna do grafů, které uváděly jak celkové výsledky, tak výsledky z každé univerzity zvlášť. Díky tomuto přehlednému zobrazení lépe vynikly rozdíly mezi oběma skupinami studentů U3V.

Následovalo doporučení pro praxi, ve kterém jsme na základě výsledků šetření poukázali na podmínku maturitního vysvědčení při přijímání zájemců ke studiu na U3V. Tuto podmínku jsme shledali jako diskriminační vůči lidem s nižším vzděláním a proto bylo doporučeno její zrušení. Dále jsme se zaměřili na skutečnost, že se studia účastní minimum mužů, proto jsme doporučili zaměřit se na získání více studentů mužů.

Jak jsme již uvedli, práce byla zaměřena na seniory jako účastníky vzdělávání na Univerzitě třetího věku. Otázka stáří a seniorů se dostává v posledních letech stále více do popředí. Je to také díky fenoménu, který se nejen u nás, ale i v ostatních vyspělých zemích projevuje stále výrazněji a tím je stárnutí populace. Lidé se dožívají stále vyššího věku, oproti tomu se ovšem rodí stále méně dětí. Ve výhledu třiceti let je očekáván nárůst počtu seniorů na dvojnásobek oproti dnešnímu stavu. Bude tedy žádané, aby tito lidé byli co nejvíce a nejdéle soběstační, v dobré fyzické a psychické kondici. K tomu jim může

dopomoci i vzdělávání. Jednou z možností jsou Univerzity třetího věku. Nabízejí účastníkům získání nových vědomostí na vysokoškolské úrovni, a i když toto vzdělání nevede k získání vysokoškolského titulu, je u seniorů ve velké oblibě. Vzdělávání seniorů obecně má za úkol pomáhat navazovat a rozvíjet společenské kontakty, získávat nebo prohlubovat vědomosti a dovednosti. Díky aktivitě si senioři bystří mozek, nemají čas myslet tolik na své problémy nebo zdravotní obtíže a svůj život prožívají mnohem kvalitněji. A je to právě kvalita života, která je v tomto věku velmi důležitá. Zde, více než jinde, platí známá věta, že je důležité přidat život létům a ne léta životu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BURCIN, Boris a kol., 2010. *Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-024-7.
- ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ, 2012. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3901-4.
- GRUSS, Peter, 2009. *Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-605-6.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2010. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, 2012. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-900-8.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *METODY PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JESENSKÝ, Ján, 2000. *Andragogika a gerontagogika handicapovaných*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-823-9.
- KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ, 2008. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2169-9.
- KOMENSKÝ, Jan Amos, 1948. *Vševýchova*. Praha: Státní nakladatelství v Praze.
- LANGMEIER, Josef, Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie. 2., Aktualizované vydání. 4. vyd.* Grada Publishing, a.s. ISBN 80-247-1284-9.
- MÜHLPACHR, Pavel, 2004. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3345-2.
- ONDRUŠOVÁ, Jiřina, 2011. *Stáří a smysl života*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1997-2.
- ORT, Jiří, 2004. *Kapitoly ze sociologie stáří: (společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7044-636-6.
- PALÁN, Zdeněk, 2003. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského. ISBN 80-86723-03-8.

- PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela, 2013. *Šedivějící hodnoty?: aktivita jako dominantní způsob stárnutí*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. ISBN 978-80-210-6310-5.
- RABUŠIC, Ladislav a Milada RABUŠICOVÁ, 2008. *Učíme se pocelý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN-978-80210-5859-0
- SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3850-5.
- ŠRAMO, Jan, 2012. *Příprava na stáří*. Praha: Občanské sdružení Melius. ISBN 978-80-87638-00-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 8071783080.
- VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ, 2011. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-012-9.

Internetové zdroje

- Asociace univerzit třetího věku*, ©2013 [online]. [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: <http://www.au3v.org/>
- Český statistický úřad, ©2012. [online]. [cit. 2013-10-27]. Dostupné z: <http://www.scitani.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4007-13>
- Univerzita Karlova, ©2014. [online]. [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-51.html>
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Směrnice SR/7/2012, ©2012. [online]. [cit. 2014-03-12]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/chci-studovat/univerzita-tretiho-veku>
- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, ©2013. [online]. [cit. 2014-03-10]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/chci-studovat/univerzita-tretiho-veku>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AIUTA	Mezinárodní sdružení univerzit třetího věku
AU3V	Asociace univerzit třetího věku České republiky
ČR	Česká republika
U3V	Univerzita třetího věku
UK	Univerzita Karlova
UTB	Univerzita Tomáše Bati
WHO	Světová zdravotnická organizace

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Podpora rodiny.....	35
Graf 2 Podpora rodiny UTB	35
Graf 3 Podpora rodiny UK.....	35
Graf 4 Vzdělání.....	36
Graf 5 Vzdělání UTB.....	36
Graf 6 Vzdělání UK.....	36
Graf 7 Zájem o politické dění.....	37
Graf 8 Členství v klubu.....	38
Graf 9 Členství v klubu UTB	38
Graf 10 Členství v klubu UK	38
Graf 11 Velikost obce.....	39
Graf 12 Velikost obce UTB.....	39
Graf 13 Velikost obce UK.....	39
Graf 14 Vzdálenost U3V.....	40
Graf 15 Vzdálenost U3V UTB	40
Graf 16 Vzdálenost U3V UK.....	40
Graf 17 Větší vzdálenost.....	41
Graf 18 Větší vzdálenost UTB.....	41
Graf 19 Větší vzdálenost UK	41
Graf 20 Další vzdělávání.....	42
Graf 21 Další vzdělávání UTB.....	42
Graf 22 Další vzdělávání UK.....	42
Graf 23 Důvody studia UTB.....	43
Graf 24 Důvody studia UK.....	43
Graf 25 Finanční náročnost.....	45

Graf 26 Spokojenost s nabídkou oborů.....	46
Graf 27 Věk.....	47
Graf 28 Věk UTB.....	47
Graf 29 Věk UK.....	47
Graf 30 Důchod.....	48
Graf 31 Důchod UTB.....	48
Graf 32 Důchod UK.....	48
Graf 33 Rodinný stav.....	49
Graf 34 Rodinný stav UTB.....	49
Graf 35 Rodinný stav UK.....	49
Graf 36 Pohlaví.....	50
Graf 37 Pohlaví UTB.....	50
Graf 38 Pohlaví UK.....	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

5. V jak velkém městě (obci) bydlíte?

- a) méně než 1000 obyvatel
- b) 1000 až 10 000 obyvatel
- c) 10 000 až 50 000 obyvatel
- d) 50 000 až 100 000 obyvatel
- e) nad 100 000 obyvatel

6. Jaká je vzdálenost U3V z místa vašeho bydliště?

- a) do 10km
- b) 10 – 30km
- c) více než 30km

7. Ovlivnila by větší vzdálenost U3V z místa bydliště vaši účast na studiu?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

8. Účastnil/a jste se v nedávné době nějaké formy dalšího vzdělávání (např. jazykový kurz, podnikové školení, rekvalifikace)?

- a) ano
- b) ne

9. Mezi Vaše důvody studia na U3V patří:

Odpověď škálou (zakroužkujte u každé možnosti nejlépe se hodící):

	1=určitě ano			5= určitě ne	
a) vyplnění volného času	1	2	3	4	5
b) studovaný obor mne vždy zajímal	1	2	3	4	5
c) setkávání s vrstevníky	1	2	3	4	5
d) dovědět se nové informace	1	2	3	4	5
e) jiné	1	2	3	4	5

10. Jak finančně náročný shledáváte poplatek za kurs na U3V?

Odpověď škálou:

1= velmi levný				5=velmi drahý		6=nevím	
1	2	3	4	5	6		

11. Je pro vás nabídka oborů na U3V dostačující?

Odpověď škálou:

1=určitě ano

5=určitě ne

6=nevím

1

2

3

4

5

6

12. Do jaké věkové kategorie patříte?

- a) méně než 60 let
- b) 60 až 70 let
- c) více než 70 let

13. Jste již v důchodu?

- a) ano
- b) ano, ale stále pracuji
- c) ne

14. Jaký je váš rodinný stav?

- a) svobodný/á
- b) ženatý/vdaná
- c) druh/družka
- d) rozvedený/rozvedená
- e) vdovec/vdova

15. Jakého jste pohlaví?

- a) žena
- b) muž

Děkuji za vyplnění dotazníku a přeji pěkný den. V případě, že máte zájem o sdělení výsledků tohoto výzkumu, můžete mne kontaktovat na email: jaroscakova@gmail.com

Jana Jaroščáková